

Den Erbaren HUY-S-HOUDER, Of MEDICYN-WINCKEL:

Zijnde het III. DEEL van het

VERMAKELYCK LANDT-LEVEN.

Onderwijfende / hoemen binnen en buyten de Steden / heylsamen Medicynen
hoor de gebreken van Menschen en Beesten / sal toemaken en bereyden.

ME T

Een Onderrichtinge, hoe men uyt verscheyden Bloemen en Kruyden, nutte en
wel-ruyckende Wateren, sal kunnen uyttrecken, en distilleren.

Als mede

Den Naerstigen B Y E N - H O U D E R,
Door P. NYLAND, der Medicynen Doctor.

Noch is hier achter by gehoeght Den VERSTANDIGEN KOCK!

Amsterdam, hoor Marcus Doornick, Boeckverkooper op den Dyggendam/
in 't Comtoir. Vercocht met Mer Privilegio

Extract uyt de Privilegie.

DE Heeren Staten van Hollandt en West-Vrielandt, hebben by Brieven van Oefroy, gedaect den 10. December 1668, aen **MARCUS DOORNICK**, Boeckverkooper tot Amsterdam, verleent, om alleen te mogen doen Drucken en Verkoopen, voor den tydt van 25 achter-een-volgende Jaren, een Boeck, genaemt *Het vermakelyck Landt-leven, bestaende in drie Deelen*, eerst, *Den Nederlandtschen Hovenier, met curyuse Platen verciert*; ten tweeden, *Den Verstandigen Hovenier*; ende ten derden, *Den Erbaren Hups-houder*; misgaders de *Verstandige Kock*; &c. met Verbodt van het selve by yemant anders in geenderhande Talen te mogen Nadrucken of Verkoopen, in 't geheel of ten deele, in groot of kleyn Formaet, op alfulcke poenen en Amenden als in 't selve Oefroybreeder is begrepen.

Was ondertekent

JOHAN de WITT.

Ter Ordonnantie van de Staten,

HERB. van BEAUMONT.

V O O R - R E D E N .

DAt de gesontheyt het fondament van alle onse krachten / werkingen / eere / en rijkdommen zy / kan een peder of met groot profijt / of met groote schaden daeghlijcks genoeghsaem bevinden: want het oprecht gebruyck van dit alles / sonder de ghesontheydt / niet volmaectt bestaen kan / en daerom niet recht een verborren schat ghenoemt werdt; waerom niet groote reden den wijfen Socrates sijn Vrienden de ghesontheydt tot allen tijden wel in acht te nemen / eernslijck vermaent heeft. Maer nadien wy dickwils bukten en tegen onse wille en meyninge in beelderhande siekten verballen / en met de selve als een Schip op Zee / door een onberwachten storm omgeslingert worden / soo kan ons niet recht geen grooter vriendtschap betwefen worden / als wanneer ons in foodanige ghevaren de behulpelijcke handt mede ghedeelt wordt. En nade-mael wy / volgens de uytspreeck van den twel-sprekenden Cicero, ten deele voor ons Vaderlandt / ten deele voor onse Vrienden en Even-naesten gebouren zijn: Soo heeft het ons goet gedacht / den geenen / die een af-gescheyden en wyten-leven boeren / en daer door dickwils van behooylijcke behulp-middelen in haer siekten ontbloot sijn / met een voor-schift / waer in sy bequame Genees-middelen tot beelderhande Accidenten vinden konnen / behulpigh / voordeligh en dienstigh te sijn. Wy hebben dese Genees-middelen niet met veel zware en moepelijcke bereydingen / die den Apothekers in de Steden obergelaten moeten werden / bezwaren willen; maer alleen foodanigen uytgekosen / die meestendeel een naerstige Hobenier of Landtman in sijn Lusthof of Thuyt onderhouden / ofte in 't Wilde by de wegen / op Ackers en in de Velden versamelen / en selfs bereyden kan / de welcke / door haer sekerheyt of oprechtighyt / verffighyt / en gemeenschap met den aert der Inwoonderen / de Uythemische Zoogen in 't minste niet en wijcken: Maer indien de ghewenschte uytkomsten en werkingen hier op stracks / naer der selven gebruyck / niet en komen te volgen / soo en sijn wochtaens de selve niet / als onnutte / te verwerpen; want d'oorzaeck daer van niet op de selven / maer op het zwacke en weynigh ontrent de siekten ervaren oordeel / als mede de wederspannighyt der Accidenten te leggen is / en in foodanige gheval sal het nutste en sekerste sijn / met eerster gelegentheyt met wijfere / en in de Geneeskunst erbarene Mannen sich te beraden / op dat niet het quaet / door langheyt van tijdt te diep ingewortelt zijnde / onoberwinnelijck de oberhandt behouden / en alsoo de gewisse doodt niet sich sleepen moechte.

Huys-houder of Medicijn-Winckel,

O N D E R W Y S E N D E

Hoemen heylsame Medicijnen voor Menschen bereyden sal.

H E T I. C A P I T T E L.

Van de Purgeerende Genees-middelen.

HEn van de voornaemste grondt-regulen in de Genees-konst is dese/te weten: De oorsake van de sieckte wech genomen zijnde/komt die van selfs te cesserem en op te houden; waerom het in verschepte toeballen noodigh is/ het lichaem te voren/ door purgeerende middelen of ter ader te laten/ te ontlasten/ eer dat de ongetempert-heit der sieckte door besondere behulp-middelen kan wech genomen werden: en op dat in desen deele de ber-afgelegene Landt-man niet onvoorzien en zy/ sullen wy eenige in 't aensien geringe / doch in der daet nutte purgeerende en suyperende Genees-middelen/ soo wel van boven door 't braken / als van onderen door den stoel-ganck / de quade en overtollige vochtigheden uyt-werpemde/ booz-schijben.

Om te doen Braken.

Neemt 8/ 9/ of 10 bladeren van Hasel-wortel of Mans-ooren, stootse in een steene Moztier / daer by doende een half mutsien Spaensche of Fransche Wyn, wzinght het door een doekje / en geeft het nuchteren te dvincken. Om de werkinge des selve te bevoorden / kan men een uurtje daer na / een goede dronk gebotert hier daer op dvincken.

Een ander.

Neemt uyt-geperst sap van Mans-ooren bladeren drie quintijn / of drie bierendeel van een loot / witte Wyn een half mutsien/

Azijn en Honingh te samen gesmolten een loot/ vermengt het te samen en geeft het in.

Een ander.

Neemt af-geschraapte schillen van Radijns twee loot / wortel van Mans-ooren een bierendeel loots/ zaet van Melde twee bierendeel loots/ de Bloem-toppen van Dil, Bloemen van Genista of Brem van elcx soo veel men tusschen drie vingeren behouden kan: koockt dit te samen in Mede- of Honingh-water tot een mutsien nat / dit door een doeck ghewrongen zijnde / doet 'er een loot Azijn met Honingh gesmolten daer by.

Een ander.

Neemt van de opwaerts af-geschraapte middelste of groene Vlier-bast 4 loot/koockt die in Soete-melck / druckt het uyt / en geeft 'et te dvincken.

Een ander.

Neemt gedrooghde Bladeren van Gratiola of Gods-genade een half of gheheel loot / weckte en koochte in Wijn of Dleesch-sop / en doet het door een doeck.

Om de Gal door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt ghepulveriseerde Rhabarber een bierendeel loots / bereyde Wyn-steen een half bierendeel loots / vermengt dit te samen / en neemt het met Bier of Dleesch-sop in.

Een

Een ander.

Neemt Manna twee of vier loot / smelt dit in dun met Witte-broot gezoden Karnemelck / en gebuyckhet het op een reys. Of neemt Aloë een derde part van een vierendeel loots des abonts vooz of na den abont maeltijt in / en het sal u in de volgende dagh soetelijck purgeeren.

Om slijm en waterachtige vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Mechoacan of Jalappe een vierendeel loots met Bier of Blesch-sop in.

Een ander.

Neemt Gratiola of Gods-genade een loot / Zee-winde of Soudanel een vierendeel loots / Anijs-zaet een half loot / Rosijnen daer de kern en uyt gedaen zijn een loot / koocht dit te samen in Wijn tot een mutsen nat / dit werckit van onderen en van boven.

Om Melancholijcke of aengebrande vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Sene-bladeren een loot / gekneust

Anijs-zaedt soo veel men tusschen drie bingeren vatten kan / weecht en koocht dit op in Pruyin-sop / om in een reys in te nemen.

Een ander.

Neemt Sene-bladeren twee loot / Citroen-zaedt, Venckel-zaedt van elcks een vierendeel loots / Tamarinde een loot / hanght dit in een sackjen in Bier / 't purgeert gemakelijck / daer mede men veel vierigheyt de ouden en jonge kinderen kan af-setten.

Om open Lijf te houden.

Is een gemeen middel een Pruyin-sopje / boornamentlijck als daer Sene-bladeren niet geweckt of gekoocht zijn. Andere eeten alleen gestoofde St. Catrijne Pruymen.

Een Mey-dranck om het Bloet te suyveren.

Neemt Duyve-kervel, en wilde Cichorey met de Wortel / Suring van elcks een handt vol / Sene-bladeren anderhalf loot / Anijs-zaedt een vierendeel loots : koocht dit in een pint soete Wep tot dat het derden-deel verzoden is / ghebuyckhet hier van het derden-deel vooz een reys.

HET II. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van 't Hooft.

Om 't Hayr te doen groeyen.

Neeemt asche van Averuyt, maecht hier van met het afziedsel van het selve krupt een looge / wijst eerst de plaets met een routwe doeck / en stoofst of bebochticht de plaets / daer ghy het Hayr wilt doen groeyen / dickwils met dese looge.

Om 't Hayr te verdrijven en doen uytvallen.

Mieren Eperen met Wijn vermenght en opgesmeert / maecht 't Hayr los en doet het uytballen / als mede 't sap van de Besien van de witten Wijngaert of Bryonie, en het sap van alle geslachten van Wolfs-melck.

Voor seere Hoofden.

Neemt bladeren van Wilgen boomen, van Glas-kruydt, van witte Bier, van Wicken ; koocht dit op in schoon water / en na dat het Hooft hier mede ghewasschen is / smeert daer op de navolgende zalf : Neemt Swavel een loot / Spaense Seep twee loot / maecht dit met sap van Glas-kruydt of Parietaria tot een dun Salfjen. Of Sevenboom gepulverisert / met Kroom gemengt en op 't Hooft gesmeert. De Præcipitaet-salf werdt hier toe mede veel van de gemeene Luyden ghebuyckhet / hoewel het beter waer dat sy wat voorsichtiger te werck gingen / boornamentlijck in jonge kinderen /

wiens Beckeneel noch niet genoegh gesto-
ten of verhart is: voor de welcken dit vol-
gende veel bequamer is: Neemt 4 doperſ
van Speren/ Derckens-reusel/ Carpentijn
van elckſ twee loot / laet dit te samen smel-
ten/ en roert het wel onder een.

Voor korsten op de Kinder-hoofden.

Neemt ghestooten Myrrhen, Irias en
swarte Nies-wortel, van elck een derde part
van een bierendeel loots/ Olie van Speren
een loot/ besmeert hier mede het hooft.

Voor Luyſen en Neten op 't Hooft.

Stropt tusschen het Hays gepulveriseerde
Coculus, of Staphisagrien-zaet, of Dzoogen
Præcipitaet.

Om de Herſſenen door 't Niefen te
suyveren.

Neemt Nardus-zaet, Roosmarijn, sijne
Majoleyn, Tabacks-bladeren, van elckſ een
half quintijn of een half bierendeel loots/
witte Nies-wortel een derde part van een
bierendeel loots/ met eben soo veel May-
bloemtjens, stoot dit te samen tot een sijn
poeper/ en haelt het in de Neus-gaten op.

Een ander.

Neemt ſap van Wijnruyt en Majoleyn
van elckſ een half loot/ Vlier-azijn een bier-
rendeel loots/ gepulveriseerde witte Nies-
wortel tien greyn/ menght dit onder mal-
kanderen/ en haelt hier van een weynigh
in de Neus-gaten op.

Om Hooft-pijn uyt koude te verdrijven.

Neemt Camille-bloemen, Genever-be-
ſien, Wijnruyt, Majoleyn van elckſ een
handt vol/ dit ſleyn gesneden/ maect hier
van een sackje/ 't welck met steken dooz-
naept is/ ziedt dit eben op in Wijn en legt
het op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een gepulveriseerde Notemuscaet
of twee/ maect het heet in een pan/ en legt
het tusschen een graen papier op het Hooft.

Een ander.

Neemt uyt-geparsien Olie van Note-
muscaet anderhalf bierendeel loots/ gedi-
stilleerde Olie van Salie, van Barn-steen,
van Majoleyn van elckſ tien droppelen/ en
bestrijckt hier mede de slapen van 't Hooft.

Om Hooft-pijn uyt hitte te verdrijven.

Neemt Hoosen-water vier loot/ Hoosen-
olie twee loot/ Hoosen-azijn een loot/ slaet
dit met doecken om 't Dooz-hooft.

Een ander.

Neemt de kernen van Karſſen, van Per-
fiken, wit Maenbollen-zaedt van elckſ een
loot/ stoot dit in een Moztier/ doet daer by
Hoose-water/ Weeghbrze-water van elckſ
ses loot/ wzinght dit dooz een doeck/ op dat
het gelijk een Melckje worde/ doet hier by
Hoosen-azijn een loot/ en gebuyckht het als
't voozgaende.

Een ander.

Neemt Garſſen-meel twee loot/ wit
Maenbollen-zaet drie bierendeel loots/ roo-
de Roosen of Padt-roosen bladeren een bier-
rendeel loots/ of quintijn/ maect hier van
met Hoosen-azijn een papken/ en bindt het
vooz 't Dooz-hooft.

Een ander.

Neemt Garſſen-meel twee loot/ roode
Roosen een half loot/ ſap van Huys-loock
soo veel van nooden is/ maect hier van
een papken als het voozgaende.

Om brandt in heete Sieckten uyt het
Hooft te trecken.

Gen Seelt/ of een Beket-haringh/ of
jonge Kuyckens/ of een Dups op gespou-
wen en onder de voeten gebonden.

Een ander.

Neemt Wijnruyt, Hondts-draf van elckſ
een handt vol/ Sout soo veel men tusschen
drievingeren batten kan/ Suur-deegh soo
veel ghenoegh is/ stoot dit met wat Azijn/
en maect hier van Koekien om onder de
voeten te binden.

Voor

Voor Catharnen en Sinckingen.

Neemt Majoleyn, Salie, Betonie, Roofmarijn van elckſ een halve handt vol/ Nardus-zaet een half loot / Notemuscaet een vierendeel loots/ stoot dit tot poeper/ en maecht hier van een sachte met Boom-wol ghebuit / en met wijde steken door-naept/ om op 't Hooft te leggen.

Een ander.

Neemt een stukje of twee Wierock, sloekt het op des avondſ als ghy te bedde gaet / en beroockt uw' nacht-goet met Mastick, Wierock en Barn-steen.

Om slaep te verwecken.

Neemt een gedrooghde Maenbol, koocht die in Bier en geeft het te dinccken. Of neemt Comcommer, Pompoen, Meloen, en Citrullen-zaedt van elckſ twee vierendeel loots / wit Maenbollen-zaedt een loot/ Latouw-zaet een vierendeel loots / stoot dit in een Moztier / doet hier by een half pint gekoocht Gersten-water/ en wrijngt dit door een doeck/en 't sal een wit Melckje schijnen te zyn/maecht dit soet met Suucker of Syroop van Maenbollen, en gebuyckhet het.

Voor Ydelhoofdigheyt.

Neemt Hennip-zaedt vier handen vol/ koocht het in Roosen- en Lavendel-water van elckſ een mussen / witte Wijn anderhalf mussen / stoot dit daer na tot een papken / en leght het tusschen twee doecken op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een kalſſ of Schapen-longh/ warm uyt het Beest getrocken / en om het Hooft gebonden. Gock kan hier dienstigh tegen gebuyckhet worden het gene wy tegen de Hooft-pijn uyt hitte onstaen/ vooz-geschreven hebben.

Voor duyſelingh in 't Hooft.

Neemt Conserf van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn van elckſ een loot/geconſijte Gember twee vierendeel loots/ menght dit

te samen en gebuyckhet hier van 's morgens nuchteren de grootte van een Notemuscaet.

Een ander, indien het van dampen, die uyt de Maegh op-klimmen, ontsaet,

Neemt Meeſter-wortel, Pionien-wortel, Calmus-wortel van elckſ twee vierendeel loots/ Roomſe Alfem, Carduus Benedictus, Betonie van elckſ een halve handt vol / ge- vult Stael een loot/ Rhabarber twee vierendeel loots/ Aloë anderhalf vierendeel loots. Doet dit te samen in een sachte / en hanght het in een kanne Wijn / en dinccht hier van nuchteren een roemertje vol/ het houdt met eenen open lijf.

Voor Beroertheyt of Popelzy.

Indien pemandt door dese seer hebige siechte wordt aenghetast / sal men hem sijn Armen en Beenen hart wrijven/ een sterke Clisterp laten setten / en daer op doen Ader-laten / in de Neus sal men het Nies-poeper/ boven om de Herſſenen te supberen vooz-geschreven/ in-blasen/ de slapen van 't Hooft en onder de Neus met gedistilleerde Olie van Barn-steen of Wijnruyt beſtrijcken / en indien hy pers inzwelgen kan/ een lepel vol van het bereyde Genever-water in-geven. Daer na wederom tot sijn selbe gekomen/ sal men hem purgeren/ en daer op het volgende gebuycken laten: Neemt Peonien-wortel, Meeſter-wortel, Alant van elckſ een loot / Calmus twee vierendeel loots/ bladeren van Betonie, Roofmarijn, Majoleyn van elckſ een handt vol / zaedt van Pionien een half loot / Lavendel-bloemen, May-bloemen van elckſ soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / Corinthen vier loot / koocht dit te samen in Honingh-water tot een pint natſ. Hier toe dienen oock de Conserben van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn, water van May-bloemen met Wijn gedistilleert.

Voor beroertheyt in de Tongh.

Neemt een Notemuscaet, Mostert-zaet drie quintijn / Gember een quintijn/ of vier-

rendeel loots/ dit grof ghestooten zijnde/ koocht het in Wijn en spoelt de Mondt hier mede.

Voor Lammigheyt die na de Beroertheyt komt.

Neemt Lavendel-bloemen een hant vol/ Bevergeyl een vierendeel loots/ giet hier op een pintje van de beste Genever-water, laet dit staen weecken in de Son/ hier van geeft den Siecken alle moegen een lepel vol/ en baedt of stoofst de geraeckte Leden met het volgende badt: Neemt de wortelen van Barnde-netelen vier handen vol/ bladeren van Velt-cypres vier handen vol/ Salie, Wijn-ruyt, Roofmarijn, Bakelaer, van elck een handt vol/ Genever-besien anderhalven handt vol. koocht dit in water/ daer na besmeertse met de volgende Salve: Neemt Olie van Laurier-bayen en Narduszaet van elcks twee loot/ Ganse-ver, Olie van Vossen van elcks een loot/ Olie van Tarpentijn twee quintijn/ menght dit onder een/ ofte neemt Roofmarijn, Majoleyn, Kruylemunt, wilde Munt, Seven-boom, Salie van elcks een handt vol/ koocht dit te samen in Boom-olie/ en doet hier by Klauwen-smeer/ en wrijnght het daer na dooz een doeck.

Voor de Vallende-sieckte.

Neemt een goet deel zwarte Kriecken, stoot de kernen aen stukken en distilleert hier van een Water/ hier toe dient oock Linden-bloeyfel, May-bloemen, en Hyfoop-water met Sproop van Pionien-bloemen vermenght.

Een ander.

Neemt sap van groene Tabacks-bladeren en koocht hier van met Honingh een Sproop/ en gebzuyckt het met Pionien-water.

Een ander.

Neemt een handt vol Pauwen-dreck, ziedt het op in een pint Wijn/ en geeft dit in drie reysen te gebzuycken/ te weten: Na de oberbal van het accident. Ten tweeden/

indien men de selve wederom gheboeft of booz de selve bevoest is. En ten derden/ een uur na den tweeden oberbal.

Een Genees-middel voor de vallende-sieckte, 't welck den Koningh van Denemarcken toegeschreven wordt.

Neemt ghebzandt Beckeneel van een Mensch een vierendeel loots/ Elants-klauw een half quintijn of half vierendeel loots/ drie Pionien-zaden, maecht hier van een Poepet/ en geeft het den Siecken drie dagen achter een nuchteren met Lavendel-water in.

Voor Stuypen en Tormijnen van de kleyne Kinderen.

Neemt Pionien-wortel, Pionien-zaedt, van elcks twintigh greyn/ Irias-wortel, Elants-klauw van elcks tien greyn/ Safferaen vier greyn/ geeft hier van thien greyn met Vrouwen-zogh of Pionien-water in. Sommige versekeren dat de Kinderen geen Stuypen onderwozpen sullen zijn/ indien men se soo haest als sy geboren zijn met dese Wijn af-wast: Neemt Pionien-wortel ses loot/ Bevergeyl een half vierendeel loots/ ziedt dit in soo veel Wijn als van nooden sal zijn. Daer-en-boven zijn de gedistilleerde Wateren/ die wy tegen de vallende Sieckte goet te zijn gesept hebben/ oock dienstigh om de Stuypen der jonge Kinderen te genesen.

Een ander.

Neemt Theriakel een vierendeel loots/ Pionien-wortel sijn gestooten een half vierendeel loots/ Olie van Foelie thien greyn/ vermenght dit te samen/ ende besrijckt hier mede de holck van 't Herte/ de slacp van 't Hoofst/ en onder de Neus-gaten.

Voor sware Fantasien.

Hier toe is nut Conflie de Greyn in Wijn gezoden en gedzoncken/ als mede de Conserben van Bornagie en Buglos-bloemen.

Om Vlecken en Malen in 't aengesicht te verdrijven.

Neemt Borax smelt die in Weeghbre en
Doo-

Boonen-bloepsel-water / doet hier by een weynigh Olie van Wijn-steen / of neemt de versche wortel van Salomons Zegel, stoot hem en stryckt hem op de plecken.

Om roode Puyften en Puckelen in 't Aengesicht te verdrijven.

Kooft Hysoop in Wijn / en wascht het aengesicht daer mede / ofte neemt een half loot Campher, twee loot Salarmoniac, dit wel gepulveriseert in een glas ghedaen / en koose-water daer op gegoten / dat het een vinger byet bedeckt is / siopt het glas dicht toe / en laet het in de Son droogen / breekt het glas / en doet by het voorszeyde gedroogde een half loot Loot-wit / en wyjst dit alles met Boom-olie / en stryckt het op de Puyften / en wascht het daer na met de voorszeyde Wijn af.

Een expert water voor roode Puyften en Puckelen in 't Aengesicht.

Neemt by na rijpe Aerdt-besien een pondt / twee suere Appelen, Wortel van Water-patientie, dat aen de kanten van de Sloten veel wast ses loot / versche Roosbladeren en halve handt vol / Suringh, Weeghbre-bladeren van elckz een handt vol / Geyten-melck een mengelen / 't wit

van thien Eyeren, Aluyn twee loot / Campher, Wieroock van elckz een vierendeel loots / menght dit te samen en distilleert hier van een Water, waer mede men het Aengesicht dickwils betten en wasschen sal.

Voor Roodigheyt, Puyften, en Jeuckfel in 't Aengesicht.

Neemt het binnenste uyt een Citroen, ziedt dit op met ghesmolten Berckens-reusel / wrynght het door een doeck / laet hier in een weynig wit Was smelten / van het vuur ghenomen / en als het begint te stolcken / roert daer onder een half loot Salarmoniac.

Om de ruydige en rauwe Huyt in 't Aengesicht te verbeteren.

Neemt Harte-bet / smelt 'er op schoon water / daer af genomen zijnde / doet 'er by gepulveriseerde Borax, Vernis, en gewasschen Loot-wit soo veel van nooden is / en maect hier van een Salfje.

Om Lidt-tekens uyt het Aengesicht wech te nemen.

Neemt Rense-harft, smelt 'et met een weynigh Tarpentijn, roert hier onder gepulveriseerde Gom-tragant soo veel tot dat het als een Pleyster wordje / smeert het op een doeck en leght het op de Lidt-tekens.

H E T III. C A P I T T E L.

Van de Geneces-middelen voor de Gebreken der Oogen.

Om het swacke Gesicht te verstercken.

Neemt Wortel van Alant, van Venckel van elckz een loot / blade- ren van Oogen-troost een hant vol / Betonie, Yser-kruydt van elckz een halve handt vol / Venckel-zaedt, Genever-besien van elckz een half loot / maect hier van een salfje en hanght het in Wijn / waer van men somtijds drincken moet.

Een ander.

Snijdt een struyck van Venckel onder een lidt af / en haelt met een Booz het pit

uyt de struyck / die in de grondt vast is / tot aen het volgende lidt / built het wederom met Surcker / en siopt boben het gat met een Venckel-struyck wederom toe / laet dit een dagh of twee soo staen / tot dat de Surcker ghesmolten is / dat ghy alsdan in de Oogen sult doen.

Een ander.

Neemt een warm Carwen-broodt / snijdt het in 't midden door / stropt hier op Karui-zaedt, en houdt dit soo warm tegen de Oogen.

Een ander.

Neemt sap van Venckel twaelf loot/
van Wijn-ruyt ses loot / supbere Honingh
bier loot / set dit in een glas in de Son / en
gebruyckt daer na het klare tot een Oogh-
water.

Voor ontstekinge, pijn en roodigheyt
der Oogen.

Het Lichaem met Sene-bladeren gesim-
bert zijnde / sal men een Ader laten openen/
en daer op dese remedien ghebruycken :
Neemt Roos-water, Vrouwen-melck, 't wit
van een versche Ey wel geklopt en dooz ge-
daen / maect hier van een Oogh-water.
Bindt booz het Booz-hoofst gestooten bla-
deren van Braem-besien, ofte het volgende :
Neemt Endivie een handt vol / Garste-meel
een loot / wit van een Ep en een weynigh
Azijn / stoot en kneust dit te samen.

Een ander.

Neemt kernen van Quee-peeren, en
weecht die in Roose-water, het is een seer
bequaem en gemeen Oogh-water.

Voor Vliesen en Vlecken op de Oogen.

Neemt sap van groene Tabacks-blade-
ren, en versche May-boter, koocht dit een
weynigh te samen / besmeert hier mede upt-
wendigh de Oogen / het bijt wel eerst een
weynigh in de Oogen / maer 't gaet haest
wederom ovet.

Een ander.

Neemt Suycker-candy een quintijn of
bierendeel loots / berepde Tutia een half
bierendeel loots / Zee-schuym twintigh
greyn / wite Vitriool thien greyn / stoot dit
tot een heel sijn Doeyer en blaest het met
een schafje in de Oogen.

Voor seere druppende Oogen.

Neemt Tutia en Aloë van elcks twint-
tigh greyn / Venckel-water een half muts-
jen / maect hier van een Oogh-water.

Voor sinckingen die op de oogen neder-
vallen.

Neemt Salie, Lavendel-bloemen, van
elcks een handt vol / Wijn-azijn een half
pintje / koocht dit in een toegedeekten pot
tot de helft / neemt dese Azijn dickwils
warm in den mond. Hier toe kan men
oock het kussentje / 't welck wy tegen de
Catarnen booz-geschreven hebben / op het
Hoofst dragen.

Voor blaeuw geslagen, gevallen of ge-
stooten oogen.

Neemt ghepulveriseert Comijn-zaedt/
maect hier van een papken met Drou-
wen-melck / en leght het tusschen twee
doecken op de Oogen / daer na neemt droo-
gen Hysloop, doet 'et in een sackje / koocht
het in water / en bet hier mede dickwils de
Oogen.

HET IV. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Ooren.

Voor pijn in de Ooren.

Neeemt Roofmarijn-bloemen, zied
die op in Wijn / Roos-olie, en Olie
van bittere Amandelen, of Knof-
loock in Doorn-olie ghezoden en in 't Ooz
gedruppt / en met Catoen dicht toe gestopt.
Indien de pijn seer hebig is / en upt hitte
ontstaet / neemt Vrouwen-melck / Olie
van Roosen, sap van Kees-kruydt, en wit

van een Ep / roert dit wel onder een en ge-
bruyckt het.

Voor de doofheyt en 't zuysen der Ooren.

Neemt Venckel-water, Karui-water van
elcks een loot / booz-loop van Genever-
water twee bierendeel loots / menght het en
druppt het in de Ooren. Het warm Car-
wei-broodt met Karui-zaedt om het gesicht
te

te verstercken/ booz-geschreven/ is hier toe
oock seer dienstigh op het Ooz gelept.

Een ander.

Neemt een groote Palingh/ kerft hem
en steekt in de snede gestooten Knoflook,
hzaet hem aen 't Spit/ en gebzupcht het af-
geloopen bet met Boom-wol/ die by Mus-
cus gelegen heeft/ in de Ooren.

Een ander.

Neemt Bakelaer gestooten zijnde/ koocht
die in Wijn/ en ontfanght de koocht twee-
mael des daeghs in de Ooren.

Voor Wormen in 't Oor.

't Sap van Alsem, of van Gentiaen,
of van Centauria in 't Ooz ghebaen/ is
goet.

Voor etterige materie die uyt het Oor
loopt.

Neemt sap van Venckel, van Scabiösa
ende Roosen-honingh van elckg eben
beel/ ende steekt het met een wieck in de
Ooren/ of koocht de bladeren van Oly-
ven in Honingh-water/ en dzuppt het in de
Ooren.

H E T V. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen tot de gebreken van de Neus.

Voor de verstopte Neus.

Hier toe gebzupcht het Nies-poeper/
boben om de Herffens te supberen/
booz-geschreven/ of neemt Seven-
boom, koocht het in water en legt het
warm boben de Neus.

Om 't bloeden uyt de Neus te stempen.

Indien pemandt sterck uyt de Neus
bloedt/ sal men in de eene hoek van het
Oogh de duym/ en ind' ander de vinger set-
ten/ en die sterck te samen dzucken/ en het
bloeden sal haest ophouden/ maer indien

geval soude het geraden zijn een Alder te
openen.

Een ander.

Hout water in de Neck en in 't aengesicht
gegoten/ of een natte doeck in de Neck ge-
lept/ en het hoof met hout water en Azijn
gewossen. Andere leggen water van Weeg-
bze of Harders-tas met een doeck op de Le-
ber/ Manuelyckheyt en in de Neck.

Een ander.

Om het Bloeden te stempen kan men
oock nuttelijck de Armen en Beenen seer
stijf binden.

H E T V I. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Tand en
van 't Tandt-vleesch.

Voor Tandt-pijn.

Om de sinckingen die op de Tand en
ballen/ en aldaer pijn veroorzaken/
te diberteeren/ werdt nuttelijck het
Nies-poeper boben om de Herffens te sup-
beren/ boozgeschreven/ gebzupcht/ daer na
neemt Campher, koocht die in Azijn/ en
houdt het warm in de Mondt/ en indien de
Tandt hol is/ neemt Campher en Was,
menght dit te samen en vult de Tandt daer

mede. Of neemt Staphisagrien-zaedt, doet
het in een doekje/ weecht het in Azijn/ en
houdt het tusschen de Tand en; anderen
nemen Olie van Nagelen, of Orego met
Wol in de Tandt ghesteken. Nardus-zaedt
in Azijn ghezoden/ en in de Mondt gehou-
den/ is mede seer goet.

Een ander.

Neemt Pyrethrum-wortel een half loot/
Hyfop, Salie van elckg een halve handt vol/
Comija-

Comijn-zaet, Nardus-zaet van elckis ander-
half vierendeel loots / koocht het in Wijn
en houdt het in de Mondt.

Voor Tandt-pijn die yst heet Bloedt, door
de Slagh-aderen van 't Slaep des Hoofst
op de Tandten schietende, ontfaen is.

Neemt wit van een Ey wel geklopt zijn-
de / Roosen-azijn en Roosen-water van elcy
een lepel vol / Garfien of Carwen-meel soo
veel genoeg is / maecht hier van een pap-
ken en bindt het op de Slapen van 't Hoofst.

Om de Wormen uyt de holle Tandten
te verdrijven.

Neemt zaet van Bilsen-kruydt vermengt
dit met geel Was / maecht hier van een
koeckje / legt dit op een pfer plaetje / op heete
koolen gelept / set daer ober een Trechter /
die men in de Mondt moet houden / om al-
soo de roeck in de Tandt te ontfangen.

Om de Tandten wit te maken.

Neemt Roofmarijn een loot / gebzandt
Witte-bzoodt een half loot / Irias-wortel,
Pionie-wortel, asch van Taback, gepulve-
riseerde Marmoz-steen van elckis een vie-
rendeel loots / stoot dit tot een fijn Doeyer /
en wijfst 'er de Tandten mede.

Een ander.

Neemt roode Coralen, de steenen uyt

Dadelen, Zee-schuym, Drijf-steen, Oost-
Indische Porceleyen-scherven, ghebzandt
Zout, van elcy eben veel / en gebzupelt het
als 't voozgaende.

Voor vuyl, bloedigh en quaet Tant-vleesch.

Neemt Bistorten-wortel drie vierendeel
loots / bloemen van wilde Granaten, Gra-
naet-schellen van elckis twee vierendeel
loots / Salie, Hysoop, Myrten-bladeren van
elckis een handt vol / Ligustrum, Roose-
bladeren van elckis een halve handt vol /
Aluyn een loot / koocht dit in roode Wijn en
Water soo veel van nooden is / wascht het
Tant-vleesch daer mede / daer na bestrijckt-
se met het nabolgende : Neemt gestmolten
Honing of Honing van Roosen twee loot /
Aloë twintigh greyn / Myrrhen tien greyn /
ronde Ooster-lucie Wortel een half vieren-
deel loots / menght dit tot een Syroopje.

Een ander.

Neemt Maeghde-palm, roode Roosen,
Lepel-bladeren van elckis een handt vol /
koocht dit in roode Wijn tot een half pint /
en gebzupcht het als 't voozgaende / en be-
strijckt het Tandt-vleesch met het volgen-
de : Neemt Honingh van Roosen, Moer-
besien-sap van elckis een loot / ghebzanden
Aluyn een half vierendeel loots / Egiptiac-
salf een vierendeel loots / vermenght dit met
malkanderen.

HET VII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Mont en Keel.

Voor een gefwollen en seere Keel.

Dit Accident pleeght den Menschen
seer te benauwen / ende men sal den
Siecken ten eersten met Sene-bla-
deren of Jalappe, als wy boven geleert heb-
ben / purgeeren / daer na ter Ader laten / en
ondertusschen de Keel dickwils gorgelen.
Neemt Judas-ooren, die aen de Vlier-boom
wassen / drie vierendeel loots / Violen-bla-
deren, Salie, Vlier-bladeren van elckis een
handt vol / Corinthen twee loot / Soet-hout

een half loot / koocht dit in water tot een
halve pint en gorgelt hier mede / en slaet het
volgende bukten om de Keel : Neemt
Vlier-bladeren, roode Kool van elckis eben
veel / hacht dit kleyn en fruyt het in Water
en Honingh.

Een ander.

Neemt gedrooghde Honden-dreck / Gan-
sen-dreck van elckis een half loot / koocht
dit in Wijn en Water tot een half pintje
nat en gorgelt hier mede.

Een

Een ander.

Neemt een Swaelben-nest / met een handt vol Salie, koocht dit in Soete-melck en gebuyckht het als 't boorzgaende.

Voor de Huygh in de Keel.

Neemt gedzooghte Wolster van Ockernooten een half vierendeel loots / Bloemen van wilde Granaten, of Balauftia, Granaetschellen van elcks twintigh grepu / ghezanden Aluyn thien grepu / licht hier mede den Huygh.

Voor een rauwe en heeffe Keel.

Neemt Droy van Soet-hout een half loot / Candy-Suycker eben soo veel / Gom tragant twintigh grepu / maecht hier van met Roosen-water koeckens / om in de mont te laten smelten / en allengskens dooz te slichen.

Voor een stinckende Afem.

Neemt Karui-zaet ses loot / of Poley twee handen vol / koocht dit in een kame Wijn / tot dat de helft verzoden is / en dzincht hier van 's morgens en 's avondts een goeden djonck.

HET VIII. CAPITTEL.

Van de Gences-middelen voor de gebreken van de Borst.

Voor de Hoest.

Nemt Genever-besien drie handen vol / koocht dit in een mengelen Bier / tot dat het derden deel verzoden is / en dzincht hier van een goeden djonck / en leght een graeuw papier met kaers-smeer / daer gestooten Comijn-zaet opgestroyp is / op de Borst.

Een ander.

Neemt gepulberiseerde Alant-wortel, Irias-wortel van elcks een half vierendeel loots / uyt-gekoocht sap van Vlier-besien een vierendeel loots / neemt dit met Bier of Wijn in des abonts als men te bedde gaet.

Voor Hoest door scherpe sinckinge ontsaende.

Neemt roode Krooren-roosen of Klap-roosen een handt vol / koocht dit in Scabiosen en Carde-benedicten-water van elcks een pintje / tot op het derden-deel / dooz gedaen zijnde / maecht het Soet van Suycker / of met Syroop van roode Klap-roosen / of van Maen-bollen. Hier toe is mede dienstigh Syroop van Vioelen en droy van Soet-hout gebuyckht.

Voor Fluymen, en een benauwde verstopte Borst.

Neemt Alant-wortel / drie viereendeel

loots / bladeren van Carduus Benedictus, van Alfem van elcks twee vierendeel loots / Kruiyse-munt een vierendeel loots / Rhabarber een half loot / Aloë een vierendeel loots / Citroen-schellen twee vierendeel loots / hangt dit met een sakje in een kame Wijn / en dzincht hier van nachteren een roemertje.

Voor Enghborstigheid.

Neemt Candy-suycker een loot / Bloem van Swavel een half loot / menght dit onder malkander / en geeft hier van een vierendeel loots op een reys in.

Een ander.

Neemt Comijn-zaet een half loot / gesneden Vygen een loot / Averuyt een handt vol / koocht dit in Wijn tot een pint / en dzincht hier van.

Een ander.

Neemt sap van roode Kool / ziedt het met Honingh tot een Syroop / en neemt hier dichtwils wat van in.

Voor het Bloedt-spuuwen.

Neemt Smeer-wortel twee loot / Soet-hout een half loot / bladeren van Weegh-bree Porceleyn, Scabiosa van elcks een handt vol / Myrten-besien een halve handt vol / koocht dit in Gerste-water tot een pint / en maecht het soet met Suycker.

Een ander.

Neemt zaet van Sumach twee bierendeele loots/ Arabische Gom een bierendeele loots/ maect hier van pillen met Weeghbree sap om in drie reysen te gebruycken.

Voor 't Pleuris.

De rechte Pleuris is altijd verfelt met een scherpe koozts/ en geduurige stekende pijn in 't Nessen-halen/ waer by geboeght is een drooge klich: Om dit Accident te genesen/ sal men terstondt Aber doen laten/ en een goede quantiteyt bloet af tappen/ ende indien de pijn niet op en houdt/ mach men het den selfden dagh of nacht eens of tweemaal herhalen/ ondertusschen indien 't Lichaem beslooten is/ een Clister laten setten/ en het volgende gebruycken: Neemt Olie van soet Amandelen twee loot/ Syroop van Klap-roosen een loot/ neemt dit in en drinckt daer na van den dyanck die wy vooz de Hoest (uyt scherpe sinkinge ontsaende) vooz-gescheyven hebben. Daimige pzijsen seer tegen het Pleuris de roode vellekens van de Hase-nooten, gedrooght/ twintigh greyn zwaer/ met Carduus Benedictus water twee of driemaal des daeghs

in gegeben, Buyten daer de pijn is kan men Glas-kruyt in Boter gesruyt/ op-leggen.

Om valsch Pleuris te stillen.

Neemt Nardus-zaet een half loot/ koocht dit in Bier of Wijn/ en geeft het te drincken.

Voor verswooren Pleuris.

Neemt Doeper van Bardenetelen-zaet, menght het met Syroop van Violen, en gebruyckt dickwils lickende.

Een ander.

Neemt een soete Appel, holt het kloek-huys met de pitten daer uyt/ en bukt het wederom met Wieroock, bjaedt den Appel onder de aschen/ en geeft de Siecken hier van te eeten.

Voor de Teeringh en Longe-sucht.

Neemt Longe-kruydt, Roofmarijn, Betonic, Venus-hayr van elcks een half loot/ Smeer-wortel acht loot/ Hoef-bladeren twee loot/ Viole-bloemen een bierendeele loots/ stoot dese kruppen ghedrooght zijnde tot Doeper/ en vermenght het met een half pondt ghesuiberde Honingh/ hier van gebruyckt 's morgens en 's avondts de grootte van een Ocker-noot.

HET IX. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van 't Herte.

Voor Hert-kloppinge.

Nemt een bierendeele loots The-riacel, menght het met Wijn/ waer in Foelsy en Caneel gezoden is/ en gebruyckt zijnde/ moet men daer op zweeten.

Een ander.

Neemt Galigaen, Zedoar, Caneel van elcks een half loot/ Melissen of Confilie de Greyn een handt vol/ Bornagie-bloemen soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan: Hanght dit met een sackje in een kanne Wijn/ en hier van ghedroncken.

Of neemt Confilie de Greyn-water, Carde-Benedicten-water van elcks twee loot/ Roosen-water een loot/ Caneel-water een half loot/ Confectie Alchermes een bierendeele loots/ Syroop van Bornagie twee loot/ vermenght dit te samen/ en laet hier van dickwils twee lepelen vol in-nemen.

Voor melancholye en swaeremoedigheyt van 't herte.

Hier toe is goet Melissen of Pimpernel in Wijn gezoden en ghedroncken/ als oock Conserf en gedissilleet Water van Melissen, Bornagie, Buglos.

Voor

Voor Flaewwhertigheydt.

Neemt Conserf van Bornagie, Buglos, Majoleyn, Roofmarijn, van elck een loot/ een gheheele confijte Nootemufcaet, Geconfijte Gember een half loot/ menght dit onder malkanderen tot een Conserf/ en ghebruyckt hier van de grootte van een Ocker-noot.

Voor flaeuwwhertigheydt in heete sieckte.

Neemt Conserf van Roosen, van Chorey-bloemen, van roode Aelbesien-fap

van elck een loot/ het binnenste mergh upt een Citroen ofte Lamoen een half loot/ Confectie-althermes een half loot/ maecht hier van een Conserf.

Voor banden aen 't Herte.

Neemt Galange, Folie, Caneel, Gember, Paradijs-kernen, Zedoar, Nagelen, Angelica-wortel van elck een half loot/ Valeriaen-wortel een loot/ giet hier op een kianne goede Wijn/ en laet dit veertien dagen staen weken/ geeft hier van drie-mael des daeghs twee lepelen vol.

HET X. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van der Vrouwen Borsten.

Om 't Sogh in de Borsten te vermeeren.

NNeemt Anijs of Venckel-zaedt een half loot/ geeft dit met Kool-sop in/ als men te bedde gaet/ of ziedt groene Venckel en Dille in Gersten-water/ maecht het soet met Supcker en drinckt hier af.

Om 't Sogh op te droogen.

Neemt gestooten Boonen, Wicken, Coriander-zaedt van elck een halve handt vol/ koocht dit in water/ en legt doecken hier in nat gemaeckt zijnde/ op de Borsten; andere nemen alleen Fransche leck Wijn/ of fap van Kruyse-munt.

Voor pijn in de Borsten, door geklonterde Melck véroorsaect.

Neemt Boonen-meel twee deelen/ Kruyse-munt een deel/ maecht hier van met ongesouten Boter een papken.

Voor ontfeking der Borsten.

Neemt fap van Huys-loock, van Nachtschade, wit van een Ey, Olie van Roosen van elck een veel/ menght dit wel onder een/ en legt het met doecken daer op.

Om harde Borsten te versachten.

Neemt Garsten-meel, Boonen-meel, van elck twee loot/ Fenegriek-zaet-meel, Lijn-zaet-meel van elck een loot/ Saffraen twintigh greyn/ maecht hier van met Olie van Camillen een pap en legt het op de Borsten.

Een ander.

Neemt een witte Lelien-wortel, koocht die in Soete-melck/ tot dat hy weech wort/ doet daer by Weyten-meel soo veel ghe-noegh is/ Olie van Camillen, van witte Lelien, van elck een lepel vol/ Honingh twee lepelen vol/ twee dopers van Eperen/ maecht hier van een pap.

Een ander.

Neemt Biet koocht die in Olie/ dooz gewongen zijnde/ smelt Was in die Olie tot dat het als een salf woedt/ en besmeert hier mede de Borsten.

Voor Drop in de Borsten.

Neemt Olie van Roosen ander half loot/ van Camillen, van witte Lelien, van elck drie vierendeel loots/ Dyalthea-salf een vierendeel loots/ wit Was twee loot/ Roos-water, en Roos-azijn van elck een lepel vol/ smelt dit te samen tot een salfje.

Voor

Voor gewollen en sweerende Borsten.

Neemt krump van Witte-broot/ hoocht dit in water tot een dicke pap/ doet 'er by Popeleoen-salf, versche Boter van elcksz drie loot/ en leght dit op de Borsten.

Een ander.

Neemt Olie van Olijven, versche Koe-dreect van elcksz even veel/ menght dit onder een/ en druckt het dooz een doeck/ doet daer by Fenegriek-meel soo veel tot dat het een bequaem papken wordt.

Een ander.

Neemt Boonen-meel, Fenegriek-meel, Lijnzaedt-meel, krumpen van Witte-broot/ van elcksz twee loot/ ghestooten Althea-wortel drie loot/ Safferaen een half vierendeel loots/ maect dit met af-ziedsel van Kees-kruydt en Althea tot een pap/ daer by doende 4 doren van Speren / Olie van Violen en Lijnzaedt-olie van elcksz anderhalf loot. En wanneer het Gezwel dooz gebroken / of met een blym dooz-stekken is/ sal men het reynigen met de volgende salf: Neemt Honingh/ sap van Juffrouw-merck, dopers van Speren / Tarpentijn, en een weynigh Garsten-meel onder malkanderen vermenght en met wickken in de Mondt gesteken.

Voor door-gebroken Kancker.

Neemt ghepelde sorte Amandelen soo veel genoegh is/ stoot die in een loode Moztier/ maect hier van met sap van Huysloock een papken/ ende wast eerst de wonde met Carduus Benedictus-water, ende stropt 'er des selfs poeper in / en leght daer het boozschzeben papje ober heen.

Voor seere en geklooven Tepels.

Neemt gesmolten Lammeren-vet met Roose-water ghewasschen / Roos-salf van elcksz een half loot / Arabische-gom twintigh greyn / Boontjens Hol-wortel ghepulveriseert tien greyn / Olie van Speren soo veel van nooden is/ maect hier een salfje van.

Een ander.

Neemt Olie van Violen, van Speren van elcksz drie vierendeel loots / Harten-vet, Bocken-talck van elcksz een half loot/ Was soo veel van nooden is tot een salve.

Een ander.

Neemt een wit Lelien-blad, uyt de Olie daer in sy te weecken staen / en leght het ober de Tepel.

HET XI. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Maegh.

Om de Maegh te verstercken.

NNeemt Anijs, Venckel en Coriander-zaedt van elcksz een loot/ Carui-zaedt een half loot/ Gember, Calmus-wortel van elcksz anderhalf vierendeel loots/ Galigaen, Zedoar van elcksz een vierendeel loots/ stoot dit tot een sijn poeper en geest hier van een alle morgen een vierendeel loots met Wijn in.

Om de Maegh te suyveren.

Hier toe is dienstigh Aloë des abondtgs boozden eeten (twintigh greyn ingenomen/

of haught dit na-bolgende poppen in een kanne Wijn/ en drinct daer 's morgens een roemertje vol van: Neemt Alant-wortel, Zedoar van elcksz een half loot/ Carduus Benedictus, Centauria, Alsem, Kruyse-munt van elcksz een halve handt vol/ Rhabarber een half loot/ Aloë een vierendeel loots/ Oranje-schillen anderhalf vierendeel loots/ stoot dit tot een grof poeper / en bindt het in een sackjen. Tot desen epnde dient oock een bzaeck-bzaeck in 't eerste Capittel beschzeven / in-genomen te werden.

Een

Voor pijn in de Maegh uyt winden ontsaen.

Neemt een grof gestooten Notemuscaet, koocht hem in Wijn en dvinckt het / hier toe dient ook Theriacel met Wijn ingenomen / of Camille-bloemen in Wijn gekoocht.

Om het sterck Braken te doen op-houden.

Neemt deegh van Cartwen-broodt soo veel genoegh is / Bakelaer twee handen vol / Alsem een handt vol / maecht hier van een Broodt / laet het backen : snijt 'er een stuck van / en legt het tusschen een doeck / die in

de volgende bereyde Brandewijn nat ghemaeckt is / op de kolck van 't Herte : Neemt een mutsjen Brandewijn / Galigaen, Calmus-wortel van elckx een half loot / Kruydt-nagelen een vierendeel loots / laet dit te samen staen tweecken / en maecht de doeck hier in nat.

Een ander.

Neemt een Spong / koocht hem op in Azijn / en legt hem op de Maegh of kolck van 't Herte / en eet een stuckje Broodt dat in sap van Granaten geweeckt heeft.

HET XII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Darmen.

Voor pijn in de Buyck en 't Colijck.

Voor eerst is noodigh dat men soodanigen Mensch met Rhabarber, Sene-bladen of Jalappe purgeere / of bereyde hier toe het volgende dyanckje : Neemt Sene-bladeren, wortel van Boomvaren van elckx een loot / Camille-bloemen soo veel men tusschen drie bingeren batten kan / Anijs of Venckel-zaedt een half loot / Corinthen twee loot / koocht dit in een half pintje water tot op de helft / en maecht het een weynigh soet met Supcker. Daer na gebuyckct het volgende : Neemt Camille-bloemen een halve handt vol / schillen van Orangie-appelen een half loot / koocht dit in Wijn en Water tot een mutsjen nat / door-gezwongen zijnde / doet 'er by Suycker een loot / Anijs-olie ses droppelen / geeft dit op een reys te dvincken.

Een ander.

Neemt Camille-bloemen, een handt vol / Venckel-zaedt een loot / koocht dit in Water tot een half pintje / door gedaen zijnde / doet 'er by Sproop van Cichorey-sap anderhalf loot / Olie van Anijs tien droppelen / dvinckt hier van de helft op een reys.

Een ander.

Neemt wortel van Venckel, van Lavas,

van elckx twee loot / Orangie-schillen een half loot / Angelica een loot / Calcement, Kruyse-munt, Poley, Alsem, bloemen van Camillen, van Meliloten van elckx een handt vol / Genever-besien twee loot / Bakelaer een loot / Anijs-zaedt, Comijn-zaedt van elckx een half loot / koocht dit in Bier soo veel genoegh is / en stooft hier mede den Buyck.

Voor Buyck-pijn van de Kinderen.

Neemt Venckel-water een half mutsjen / Sproop van Maen-bollen twee loot / menght dit en geeft hier van een lepel vol.

Voor de Buyck- en Roo-loop.

Geest den Siecken eerst dit volgende te ghebuyckken : Rhabarber een vierendeel loots / Notemuscaet ses grepen, daer na bereyde desen dyanck : Neemt Smeer-wortel twee loot / Kreupel-gras drie handen vol / een halve Maen-bol : koocht dit in Garsien-water tot een pint / vermenght hier by Sproop van Granaten, van Myrten-besien van elckx drie loot / en dvinckt hier van drie-mael daeghs.

Een ander.

Neemt Wijn-tint een mutsjen / een Doyer van een Ey, twit Maeghden-Was, maecht

maectt dit gelijk een Candeeltjen / en laet het den Siecken op een reys ghebzupcken. Hier toe is Marmeladen of Quee-vleesch ghebzupcht oock heel goet / als mede Conserf van roode Roosen, ende het water uyt groene Eycken-bladeren gedistilleert.

Voor perslinge ende onmacht ter Stoel te gaen.

Neemt Seven-boom soo veel genoegh is / koocht het in Water en Wijn / ende laet den damp aen het Fondament ontfangen: Ofte neemt Wiercock ende Pick, ende legt dit op gloepende koolen / om mede den damp als vooren te ontfangen.

Voor Buyckwormen der Kinderen.

Neemt loof van Persick-boomen, kneust het en bindt het op de Navel van de Suckt.

Een ander.

Neemt Zever-zaedt laet het in oude Mee weechen / en geeft het te dvincken: Knoflook in Soete-melck ghekoocht / werdt oock seer veel gebzupcht.

Een ander.

Neemt Scordium, Zever-zaedt van elchs een half loot / Coraline, Rhabarber van elchs een vierendeel loots / sioot dit tot een sijn Poepet / en geeft hier van een half vierendeel loots in.

Een ander.

Neemt Zever-zaedt, Jalappe, Rhabarber van elchs een half loot / doet dit grof ghesiooren in een sackjen / en hanght het in een pintjen Mee / en geeft hier van altemet

een weynigh te dvincken / dit doodt de Wozmen en setse dooz de stoel-ganck af.

Voor het uyt-sincken des Aers-darm.

Men moet den uyt-ghefoncken Darm wederom met warme doecken in sijn plaetse bzenen / ende daer na het Fondament met het nabolgende stoben: Neemt bast van Vlier-boomen een handt vol / koocht het in Wijn soo veel genoegh is.

Een ander.

Neemt Eycken-bladeren vijf handen vol / roode Roosen twee handen vol / koocht dit in water / daer gloepend stael in uyt-geslecht is.

Voor Ambeyen.

Neemt Campher, Ceruys-salf, Populeoen-salf van elchs even veel / en besmeert het Fondament hier mede.

Een ander.

Neemt versche Boter / dopers van Speeren / frupt dit te samen in een pan / en ducht het dooz een doeck / en besmeertse hier mede.

Een ander.

Neemt natte Ceruys twee loot / een doper van een Ey bereyde Tutia twintigh greyn / Campher thien greyn / Harte-vet, Olie van Roosen van elchs een loot / Reyger-vet een half loot / maectt hier van een salfje.

Een ander.

Neemt een goet deel Vlier-bladeren, maectse dooz heet in een pan / en leghtse met een stuck root Scharlaken op het Fondament.

HET XIII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Lever.

Voor een verhitte Lever.

NNeemt Cichorey-wortel, Scorzonera-wortel van elchs twee loot / Suringh, wilde Cichorey, Bornagie van elchs een

handt vol / Tamarinden twee loot / koocht dit in soete Wey een mengelen / tot dat een derden-deel verzoden is / en dvincht hier van alle mozgen een muttsen.

Voor

Voor Water-sucht.

In dese Siechte sal men booz eerst purgeeren: Neemt Jalappe, Mechoacan van elckſ veertigh greyn/ Orangie-schellen tien greyn/ Afſche van Hulſt ghebrandt ſes greyn/ maect hier van een Poeper en neemt het 's morgens met Bier in. Daer na neemt Afſche van Genever-boomen, Boon-struycken, Alfs-rancken van elckſ drie handen vol/ doet daer op Garſten-water een mengelen/ Wijn een half pintje/ giet het dooz een wolle Lap/ maect het ſoet met Suicker/ en dinct hier van een roemertje vol tweemaal daeghs.

Een ander.

Neemt een Peper-wortel rasp hem kleyn/ doet daer by een mengelen goede Rijnſche Wijn/ en dinct hier ſomtjids van.

Een ander.

Neemt Alſem, Alfs-rancken, Carduus Benedictus van elckſ een handt vol/ Rhabarber een loot/ Orangie-schellen een half loot/ hanght dit in een ſackje in een mengelen Wijn/ en dinct hier van.

Voor Geel-sucht.

Neemt ſap van Gouts-bloemen, Schelkruyd van elckſ een half loot/ Safferaen tien greyn/ Wijn een half mutſjen/ geeft dit op een reys te dinken.

Een ander.

Neemt Venckel-wortel, Pietercelie-wortel van elckſ twee loot/ Schelkruyd, Duyve-kervel, Genever-beſien, van elckſ een handt vol/ koocht dit in Garſten-water tot een pint/ en maect dit ſoet met Suicker/ dinct hier van een roemertje vol tweemaal des daeghs.

HET XIV. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Milt.

Voor een verharde en verſtopte Milt.

Neemt ſchoſſe van Eſſen-boom een vierendeel ponts/ giet hier op een kanne Wijn/ koocht dit op de helft en dinct hier van een mutſjen 's morgens nuchteren. De Schoſſe van de Capper-boom zijn hier toe ſeer nut/ of koocht Poppe in Wijn en leght het op de ſinckſijde/ hier dooz wordt de Milt ſeer vermolt/ en des ſelfs pijn geſtilt.

Voor de Blaeuwſchuyt.

Hier toe is ſeer dienſtig den Extract van Lepel-bladen, of bereydt dese Drauck;

Neemt ſap van Lepel-bladen, van Duyve-kervel, van Cichorey van elckſ ſes loot/ ſap van Water-kars acht loot/ ſap van Beken-boom, van Venckel van elckſ vier loot/ Rijnſche Wijn een pint/ koocht een reys of twee op/ giet het dooz een wollen Lap/ en geeft hier van een mutſjen nuchteren te dinken.

Een ander.

Neemt wortel van Pionien vier loot/ Poley een handt vol/ Roofmarijn een halve hand vol/ giet hier op twee mengelen Bier/ en koocht het op de helft/ hier van dinct driemaal daeghs.

HET XV. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Nieren en van de Blaes.

Om het Graveel en Steen af te drijven.

N neemt Brem-zaedt, Kliffen-zaedt, Perlen-kruydt-zaedt van elckz drie vierendeel loots / Bocken-bloedt anderhalf vierendeel loots / Areeften-oogen een vierendeel loots / witte Candy-supcher twee loot / stoot dit tot een fijn Doerpet / en geeft hier van een vierendeel loots met Rensche-wijn in.

Een ander.

Neemt Afsche van Boone-struycken drie loot / van Steen-breuck een loot / giet hier op water van Glas-kruydt, van Aerdt-besien, Rensche-wijn van elcx een half pintje / doet het daer na door een wollen doeck / en vermengt het met Sproop van Lie-moenen. Hier van dzinckt een roemertje tweemaal daeghs.

Een ander.

Neemt Peper-wortel sijn gheraspt ses loot / dzucht met een mutsjen Rensche-wijn het sap hier upt; hier van vermengt de helft met Olie van soete Amandelen twee loot / Nootemuscaet een half vierendeel loots / en geeft het te dzincken.

Een ander.

Neemt Sproop van Hysoop vier loot / water of af-ziedsel van Glas-kruydt een pint / vermengt dit en gebzucht hier van twee of driemaal daeghs een roemertje vol.

Voor ontstekinge der Nieren.

Neemt Weeghbree-water drie mutsjes / Roofe-water acht loot / Glas-kruydt-water, Aerdt-besien-water van elckz een half pintje / Sproop van Violen vijf loot / van Limoenen twee loot / vermengt dit onder een en geeft hier van een roemertje vol driemaal des daeghs: ondertusschen sal men

de Tendenen / met Roos-salf en Roofers-azijn vermengt / besmeeren.

Om de op-gestopten Urijn te doen lossen.

Neemt Glas-kruydt of Kervel in de Water ghesruyt / en boben op het Gemacht geslagen / of neemt gekoochten Ajuyv en gebzucht het als 't boozgaende.

Voor de koude Pisse.

Dzinckt een glas Wijn / met af-ziedsel van Soet-hout vermengt. Sommige gebzuchten hier tegen Notemuscaet of knoppen van zwarte Aelbesien.

Voor snijdingh in 't Water maken.

Neemt Althea, Kees-kruydt, Pietercelie-wortel van elckz een handt vol / koocht dit in een pintje Bier tot de helft verzoden is: Hier van gebzucht de helft warm met een wepnigh ongesouten Water.

Voor 't Bloedt-wateren.

Neemt Wortel van Juffrouw-merck, van Venckel, van Pietercelie, van elckz een loot / Weeghbree, Harders-tas, van elckz een handt vol / koocht dit in Bier of Wijn / en soet van Supcher ghemaect zijnde / dzinckt hier van.

Een ander.

Neemt Mumix, Vijgen, Anijs, en Venckel-zaedt, Raponticum, van elckz een loot / koocht dit in Rensche-wijn tot een pintje nat / dzinckt daer van tweemaal des daeghs een roemertje vol.

Voor sweeringen in de Nieren en Blaes.

Neemt Aerdt-besien, kruydt en wortels drie handt vol / koocht dit in een mengelen Wijn tot dat een derden-deel verzoden is / en dzinckt hier van.

Een

Een ander.

Neemt Smeer-wortel twee loot / Tormentille een loot / Althea, Harders-tas, Weeghbree van elckſ anderhalbe handt vol / Betonie, Alchimilla van elckſ een

handt vol / Soet-hout anderhalf loot / Weeghbree-zaedt drie vierendeel loots / Anijs een half loot / ziedt dit in goede Wee tot een mengelen / en ghebzuycht hier van twee of driemael daeghs.

HET XVI. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen omtrent het Gemacht.

Voor Scheurſel of Breucken.

Neemt geel Was, Maſtick, Spijck-olie van elckſ een half loot / Olie van Eperen een vierendeel loots / menght dit onder een / beſmeert hier mede de Breuck / en leght een Oxycrocium-plaeſter op / en verſiet het met een bequame bandt ; ondertuſſchen laet hier van ghebzuycken: Neemt Tormentille-wortel twee deelen / Kreeft-oogen, Calmus-wortel van elckſ een deel / ſoot dit te ſamen tot een grof Poeper ; neemt hier van twee loot / giet daer op een pint goede Wijn / laet dit te ſamen weechen / en geeft hier van te dinccken tweemaal daeghs een roemertje vol.

Een ander.

Neemt Olie van Eperen / Mergh uyt een Hamelen-ſchinckel, geel Was, Wierroock, Harts van elckſ een loot / maect hier van een ſalfje / en ghebzuycht het als 't booggaende.

Een ander.

Neemt Hoppe, Salie-bladeren van elckſ twee handen vol / koocht dit in goet en ſterck Bier / en leght het op de Breuck.

Voor het uyt-puylen van de Navel der Kinderen.

Neemt Oxycrocium-plaeſter, ſtrijcht het op een ſuckje Leer / ende leght het op de Navel van de Bupck.

Voor die ſich door vallen of ſtooten aen ſijn Gemacht beſeert heeft.

Neemt Garſten-meel, Boonen-meel van elckſ vier loot / roode Roofen een vierendeel loots / koocht dit met roode Wijn en een wepnigh Azijn tot een pap / doet 'er by Olie van Roofen een lepel vol / een geheel Ey / vermenght dit te ſamen / en ſlaet het om het Gemacht.

HET XVII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Vrouwen.

Om de Maent-ſtonden te verwecken.

En vierendeel loots Paſtinaken-zaedt met warme Wijn nuchteren in-genomen / drijft de Maent-ſtonden krachtſelick af. Of neemt een handt vol Genever-beſen koocht dit in een mengelen Wijn tot dat het derden-deel verſoden is / dincckt dit drie dagen achter een / daer na ghebzuycht noch drie dagen een half viereendeel loots

Trochiſci de Myrrhe, die in de Apotheken berepdt worden.

Een ander.

Neemt ſap van Seven-boom met Wijn uyt-geperft twee loot / Caneel een vierendeel loots / Safferaen ſes grepen / geeft dit op een teys te dinccken.

C 3

Een

Een ander.

Neemt By-voet, Confilie de Greyn, Carduus Benedictus, Poley, Seven-boom, van elckſ een handt vol / koocht dit in een kanne Wijn tot dat een derden-deel verzoeden is / en dinct hier van 's mozzens en 's avondts een roemertje vol.

Om de overvloedige Maent-ftonden te stoppen.

Neemt Vadele-ſteenen / roode Coralen / Coriander-zaet van elckſ een vieren-deel loots / maect hier van een fijn Poeper / en gebuyckit hier van een derden-deel.

Een ander.

Neemt ſap van Duyſent-bladt, van Weeghbree van elckſ een loot / Sproop van Myrten-beſien twee loot / Weeghbrec-water, water van Vlier-bloemen van elckſ acht loot / gebuyckit dit in drie repſen.

Voor de witte Vloet der Vrouwen.

Neemt wortel van Tormentille een loot / Averuyt, Roosmarijn van elckſ een handt vol / ghedrooghde ontrijpe Moer-beſien een loot / koocht dit in roode Wijn een mengelen / tot dat een derden-deel verzoeden is / hier van dinct nuchteren een roemertje vol.

Voor 't opſtijen van de Lijf-moeder.

Neemt van de ſterckſte Genever-water een half pintje / Olie van Roosmarijn, van Barn-ſteen van elckſ twintigh droppelen / gebuyckit hier van ſomtijts een lepel vol.

Een ander.

Neemt Meester-wortel, Comijn-zaedt van elckſ een vierendeel loots / witte Peper twintigh greyn / ſtoot dit tot een fijn poeper om in twee repſen te gebuycken.

Voor 't neder-fincken van de Lijf-moeder.

De ſelve wederom in ſijn plaets gebuyckit zijnde / ſal men deſe ſtoobinge gebuycken : Neemt Cypreſſe-noten, Gal-noten, Granate-ſchillen, bloemen van wilde Granaten,

zaet van Sumach van elckſ vier loot / bladeren van Myrthen, van Eycken, van Olijven, en Kreupel-gras, van elckſ een handt vol / roode Rooien een halve handt vol / koocht dit in roode Wijn / ſo veel tot een ſtoobinge ghenoech is. Ondertuſſchen gebuyckit den volgende dranch : Neemt Lauwerier-bladeren, Myrthen-bladeren, of de Beſien van elckſ een loot / Cypreſſe-noten anderhalf loot / zaet van Paſſinaken drie vierendeel loots : koocht dit te ſamen in een mengelen Wijn / en geeft hier van een half muſſen te dincten.

Om de Geboorte te vorderen.

Neemt Borax, bladeren van Dictamnium van elckſ twintigh greyn / Barn-ſteen, Seven-boom van elckſ tien greyn / Safferaen ſes greyn / maect hier van een fijn Poeper / en geeft het met Pietercelie-water te dincten.

Een ander.

Neemt bladeren van Scarley, ſtootſe en bindtſe op de Nabel van de Buyck.

Een ander.

Neemt Heems-wortel acht loot / Keeskruyd twee handen vol / By-voet, Bingelkruyd, Confilie de Greyn van elckſ een handt vol / Lijn-zaedt drie loot / tien Vijgen in 't midden dooꝝ ghesneden / koocht dit in ghenoeghſaem water tot een ſtoobinge / en gebuyckit het volgende Salfje : Neemt Dialthea een loot / Olie van Lelien, Lijn-zaedt-olie van elckſ anderhalf loot / maect hier van een Salfje.

Om de Na-geboorte af te drijven.

Neemt Borax een vierendeel loots / Safferaen twintigh greyn / water van By-voet vier loot / Caneel-water drie loot / menght dit onder malhanderen / en geeft hier dickwils twee lepelen vol van.

Om de Na-ween te ſtillen.

Neemt Confilie de Greyn, Poley, Camille-bloemen, van elckſ een handt vol / Ba-

Bakelaer een half loot/ koocht dit in Wijn
en geeft hier van te drincken.

Een ander.

Neemt Scarley soo veel van nooden is/

stootse in een steene Moztier / en doetse in
versche Boter/ laet dit veertien dagen staen/
dan koocht het een wepnigh / en wzinght
het door een doeck/ en smeert hier mede van
de Nabel nederwaerts na de Schamelheyt.

H E T X V I I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de uyer-
lijke Ledematen en van de Huyt.

Voor kloven van de Handen.

Neemt Olie van Roosen twee loot/
wit Was een loot / Hoenderen-bet
anderhalf loot / maecht hier van
een Salfje.

Voor schurfdde Handen.

Neemt Roos - salf twee loot / Boont-
jens-hol-wortel een vierendeel loots / Sout
van Salpeter twintigh greyn / Mercurium
Dulce tien greyn / maecht hier van een
Salfje.

Een ander.

Neemt het binnenste van een suure Ap-
pel / Swavel / Gember / Sout van elckg
een vierendeel loots / Verckens-reusel twee
loot / maecht hier van een Salf.

Voor Kack-hielen.

Maecht een Pleyster van geel Gratia
Dei Plaester, of neemt geel Was / Harst/
Olie van Olijven / van Lijnzaedt / van
elckg drie loot / Osse-bet / Schape-bet / van
elckg anderhalf loot / Wierooch een loot/
roode Menie twee loot / maecht hier van
een Salf / die hier toe seer dienstigh is.

Voor Podagra uyt hitte ontstaen.

Neemt gestoten Alupn soo veel genoegh
is / Sout een wepnigh / maecht hier van
met wit van een Ep / en een wepnigh
Azijn een papken / en slaet het daer om.

Een ander.

Neemt bladeren van Hups-loock / stoot-

se in een Moztier heel kleyn / doet hier by
wat Sout en Azijn / roert het wel onder
een / en besmeert hier mede de pijnlijke
plaets.

Voor Podagra uyt koude ontstaen.

Neemt Genever-besien, Moztelen van
Hadick, Kamille-bloemen van elckg een
hant vol / koocht dit in Wijn / en stooft de
Doeten hier mede.

Een ander.

Neemt water van Kruptje roert mijn
niet / van Vlier - bloemen, Brandewijn
van elckg eben veel / en slaet dit met doets
ken om de Doeten.

Een ander.

Neemt Olie van Roosen, Brandewijn
van elckg eben veel / smeert hier de plaets
mede / soo haest die begint te zwellen of seer
te doen.

Voor dicksuchige Beenen.

Neemt Wijn-moer twee deelen / Loog
een deel / koocht dit tot een dick papken en
slaet het om de Beenen.

Voor verkrompen Zenuwen.

Neemt Jopen-bier een mengelen / Bran-
dewijn een pint / Klauwen-vet een half
pintje / Mumie een loot / Honde-vet, vet
van Palinck, Verckens-reusel, versche
Boter van elckg vier loot / Olie van Roo-
sen twee loot / Honingh drie loot / Pasi-
naken-wortelen kleyn gestoten / een half
pout / laet dit een Maent staen / en koocht
dit

dit op / en wrijnght daer na dooz een doeck.
Hier mede besmeert de verkrompen Zenu-
wen tegen een Spcken vuur.

Voor de Fijck of Worm in de Vinger.

Leght Water - pattigh met Hoender-
dreck op de Vinger / of neemt Swavel,
Loock, Azijn, menght dit onder malkan-
deren en leght het op.

Voor koude in Handen.

Neemt een groote Raep, holt hem uyt
en vultse met Olie van Roosen, braetse
onder de asche / en smeert hier mede de
Handen.

Om Apofteunien en Geswellen te doen
rijpen.

Neemt Diakel-plaester seg loot / Dial-
thea-salf vier loot / Olie van Camillen,
van Dil, Tarpentijn van elckx een loot/
menght dit onder een.

Een ander.

Neemt Roggen-bzoodt / koocht het in
goet Bier tot een pap / doet hier by een
stuk Boter / en twee Dopers van Spe-
ren.

Voor Schurfttheyt.

Neemt Geyten - melek een half pintje/
van de groene bast van Vlier - boom een
handt vol / een weynigh Sout / ziedt het
op / en dzucht het dooz / en bet hier het
Schurft mede. Siet hier boven vooz
Schurft de handen.

Voor Verbrantheyt.

Neemt onghesouten Boter / Gans-
dreck / menght dit onder malkanderen / en
koocht het te samen / en giet het op kout
water / hier mede smeert het verbrande
Lid.

Een ander.

Neemt Olie van Olijven, en wit van
een Ey / menght dit onder malkanderen
en besrijfcht het daer mede.

Voor de Roos.

Neemt schoon Regen-water / en Vlier-
azijn, of koocht Vlier-bloemen in Bier of
Soete-melck / en slaet het daer om.

Een ander.

Neemt Olie van Roosen, oude Wijn
van elckx eben veel / en leght dit warm op
de Kooz.

Een ander.

Neemt Vlier-azijn, dopers van Spe-
ren van elckx eben veel / menght het onder
een / leght het met linnen doecken op : ofte
koocht Gepelde Garst / tot dat het water
dick wordt / en slaet dese slijmicheyt om de
Kooz.

Voor quaet Seer.

Neemt Stinckende-gouw, Ocker-noo-
ten-bladeren van elckx drie handen vol/
Seven-boom, Lupinen, Water-pattigh,
van elckx een handt vol : koocht dit in wa-
ter / en bet het quaet Seer hier mede.

Voor Hayr-worm.

Neemt een mutsje Fransche Wijn,
smeet hier in een stuchje Aluyn, soo groot
als een Turckse-boon, en bet hier mede.

Een ander.

Neemt versche Paerde-dreck, dzucht het
sap daer uyt / en besrijfcht de Haer-worm
hier mede tweemaal daeghs.

Om Wratten te verdrijven.

Neemt sap van Strinckende-gouwe, van
Porceleyn van elckx een loot / Olie van
Swavel anderhalf vierendeel loots / ver-
menght het te samen / en besrijfcht daer
mede de Wratten.

Om Exter-oogen of Lickdooren te
verdrijven.

Schraept een weynigh Speck op een
doeckje / en doet'er een weynigh gepulve-
riseerde Seven-boom by / en leght het daer
op / alle dagen berberfchende. Of neemt
een plaester van Gom Galbanum gemaekt.

H E T

HET XIX. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor Wonden en Quetsuren.

Om de Wonden te genesen.

Het bloet gestemt zijnde / sal men de Wonden met Alsem en Roosmarijn in water en wijn gekookt wasschen / en daer na met een wieck Olie van St. Jans kruydt-bloemen in de Wonde doen / en een Diapalma-plaester daer over heen leggen.

Een Wondt-dranck.

Neemt Heydensch Wondt-kruydt, roode Kool, Averuyt, Aertbesien-kruyt, Weegh-bree, Sene-groen, Sanikel, Alchimilla, Yfer-kruydt van elcks een hant vol / zaet van Juffrou-merck, van Hennip van elcks een loot / Smeer-wortel twee loot / koocht dit in Wijn of Bier tot een mingelen / en dinct hier driemaal daeghs van. Ondertusschen verbindt de Wonde met dit salfse: Neemt Honingh twee loot / Olie van Olijven een loot / Bloem van Weyten-meel een half loot / roode Bolus een vierendeel loots / maect hier van een salfse.

Een wondt-dranck die het verlegen of geronnen Bloedt uyt drijft.

Neemt Notemuscaet / Gember / Sangel / Mumia, Krap van elcks een loot / Wierock / Soet-hout / Comijn-zaet / Geneber-besien / Anijs-zaet / Bakelaer van elcks een loot / koocht dit te samen in twee hamen Wijn of Bier / tot dat de helft versoden is / en dinct hier tweemaal daeghs een goede djonck van.

Een ander.

Neemt wortel van groote Kaerden / Sallie van elcks een handt vol / koocht dit in een pint Wijn tot dat een derden deel versoden is / hier van neemt een roemertje vol / doet daer by gedzooghde wortel van Schelkruydt / Walschot / Kreeft-oogen / Mup-

sen-dreck van elcks twintigh grepn / mengt dit te samen en geeft het in.

Voor die sich van binnen door vallen of stooten beseert hebben.

Neemt groene Kervel, koocht die in Soete-melk / en doet er een vierendeel loots Tuyn-kars zaet by.

Een ander.

Neemt Kreeft-oogen / Mumia, Walschot / Schapen-stant van elcks een vierendeel loots / gedzooghde Pier-wozmen een half vierendeel loots / maect dit alles tot Poep / en geeft hier van een vierendeel loots met warme Wijn in.

Om geronnen Bloedt tusschen Vel en Vleesch, en blauwe plakken te verdrijven.

Neemt Bakelaer, Comijn-zaet, Camillen, Alsem van elcks een veel / stoot dit tot een Poep / en maect met sap van Alsem een papken hier van / dat men daer op sal strijcken.

Voor verwronge Leden en geborste Zenuwen.

Neemt dick Bier een pint / Honingh drie lepelen vol / versche Boter een goet deel / maect dit t'samen warm / en slaet het met een wolle lap om het Lidt.

Om Fistelen te genesen.

Neemt sap van Juffrouw - merck, van Weegh-bree, van Agrimonie van elcks ses loot / van groene Tabacks-bladeren drie loot / Roosen-honingh vier loot / witte Vitriool, Wijn / Wijn-steen van elcks een half loot / Spaens-groen twintigh grepn / vermengt dit te samen / en spuyt dit in de fistelen.

HET XX. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor Koortfen, Pest, Kinderpockjens en Maselen.

Om de dorst en brandt te matigen in heete en geduurige Koortfen.

Neeemt Suringh, Latouw, Bornagie-bladeren, van elckſ een handt vol / Tamarinde twee loot / koocht dit in een mingelen soete Wey / en dznickt hier van. Hier toe dient oock Garſten-water met ſap van roode Ael-besien, en met wat Supcker soet gemaect.

Voor brandende Koortfen.

Neeemt Huys-loock, Suringh, Porcelen, Endivie, Bornagie van elckſ een handt vol / Tamarinde anderhalf loot / Akeleyen-zaet een half loot / koocht dit in Garſten-water tot een pint / dooz gedaen zijnde / doet'er Syroop van Suringh vier loot by / en dznickt hier van.

Voor de alle-daeghsche Koortfen.

Het lichaem met Jalape gepurgeert zijnde / neemt Carduus Benedictus, Gentiaen-wortel van elckſ een half vierendeel loots / stoot dit tot een fijn poeper / en geeft het vooz het aenkomen van de koozts in.

Een ander.

Neeemt Carduus Benedictus, Centaurea van elckſ een handt vol / Wortel van Mansooren gedzooght zijnde een halve hant vol / koocht dit in half Wijn en Water tot een pint / en dznickt hier van een roemertje vol vooz 't aenkomen van de koozts.

Voor de anderdaeghsche Koortfen.

Neeemt Aluyn twintigh greyn / Sout van Carduus Benedictus tien greyn / neemt dit met Bier in vooz 't aenkomen van de koozts.

Een ander.

Neeemt Alfem, Barndenetels, Betonie

van elckſ een handt vol / stoot het in een Wortier / en dznickt met Wijn het ſap upt en doet'er 5 of 6 gepulveriseerde Pionienzaden daer by.

Een ander.

Neeemt het binnenste Welletje upt de Hoender-magen hardt gedzooght een vierendeel loots / Orangie-schillen een half vierendeel loots / stoot dit te samen tot een fijn poeper / en geeft het vooz het aenkomen van de koozts in / dit sefde is oock seer goet vooz een slappe en quade maegh.

Om op de Pols te binden.

Neeemt Tarpentijn met roode Bolus vermengt / of neemt bladeren van Vlier, Wijnruyt, Gouts-bloemen, Barndenetels, Honts-draf van elckſ eden veel / stoot dit met Wijn in een Wortier / of neemt de binnenste bast van Noote-boom, weecht het in Wijn en bindt het op de Pols / dit treekt een blaer / die men dooz sal snijden.

Voor de derden-daeghsche Koortfen.

Neeemt Gentiaen, Wortel van Mansooren, van elckſ een loot / Carduus Benedictus, Centaurea, Chamedrijs, Hysoop van elckſ een handt vol / koocht dit in Water en Wijn van elckſ een mengen tot de helft / dznickt hier van alle mozen / een roemertje vol / en blijft daer op leggen zweeten.

Een ander.

Neeemt Gentiaen, Carduus Benedictus, Aluyn, Salpeter van elckſ een vierendeel loots / en geeft dit in vier repfen vooz het aenkomen van de koozts in.

Een ander.

Neeemt Roomsche-alsen, Duyve-ker-vel, Carduus Benedictus, Buglos, van elckſ een

een handt vol / Gentiaen twee loot / koocht dit in drie pinten Wijn / en geeft dit tweemaal daeghs te dvincken.

Een ander.

Neemt een half pintje Alsem-wijn, doet hier by een loot Sout / dit te samen gesmolten zijnde / moet men booz't aenkomen van de koozts innemen / dit bzeeckt de koozts en drijft veel verburpde vochtigheden dooz het bzaecken uyt het lijf.

Voor de Pest.

Zedoor gekaewut en dooz geslicht wederfaect de bestmettings / of neemt sap van Knofloock, Wijn-Azijn, Rensche-wijn van elchs een half muetsjen / Theriakel een half loot / menght dit te samen / en neemt hier alle mozgen een lepel vol van in.

Een ander.

Neemt Wijnruyt, druckt met Azijn het sap daer uyt / neemt van dit sap een half pintje / Theriakel een loot / menght dit onder malkanderen / en gebzuyckt hier van 's morgens en 's abouts een lepel vol.

Een ander.

Neemt twee Nooten, twee Vijgen, een wepnigh Wijnruyt met Sout en eet dit alle mozgen.

Om 't vuur uyt de Pest-buyl of Pest-kool te trecken.

Neemt een gedrooghde Padde / leght hem een wepnigh in Azijn te weecken / en bindt hem daer op.

Om op de Pest-buylen te leggen.

Neemt Suur-deegh een loot / Spaensevliegen vijftien grepn / Mostert zaet, Duyve-front van elchs tien grepn / leght dit op de Supl.

Om op de Pest-kolen te leggen.

Neemt Smeer-wortel, Scabiosen van elchs twee loot / Salpeter anderhalf bierendeel loots / twee dopers van Eperen /

maekt dit tot een papken en leght daer op Om de Kinder-pockjens en Maselen uyt te drijven.

Neemt ses Vijgen, Venckel-zaet, zaet van Juffrouw-merck, Gomme-lacca van elchs een half loot / Linsen een loot / koocht dit in Bier of Garsten-water / en dvinckt hier van een goeden dzonck / en hanght dit sackje in 't Bier en laet daer geduurigh van dvincken: neemt Akeleyen-zaet een loot / Carduus Benedictus - zaet een bierendeel loots / berepde Harts-horen een half loot / dit gestooten zijnde doet het in een sackje.

Een ander.

Neemt Wortels van Venckel, van Doeke-bladeren van elchs een loot / bladeren van Pimpinel, van Suringh van elchs een handt vol / Venckel-zaet, Gomme-lacca, Dragant van elchs een bierendeel loots / seven Vijgen, negen Dadels, Corinten een loot / koocht dit in Garsten-water tot een pintje / dooz gedaen zijnde doet'er by Sproop van Suringh, Citroenen, Carduus Benedictus, Violen van elchs twee loot / Safferaen een bierendeel loots / menght dit tot een dzanck en dvinckt hier van.

Een ander.

Neemt Contrajerve-wortel zo grepn / Lapis Bezoar tien grepn / Safferaen vijf grepn / stoot dit tot een fijn poeper / en geeft dit op een reys met Bier in / en wel hier op toe gedeckt zijnde / moet men het zweeten bevozeren.

Van groote brandt in de Kinder-pockjes en Maselen.

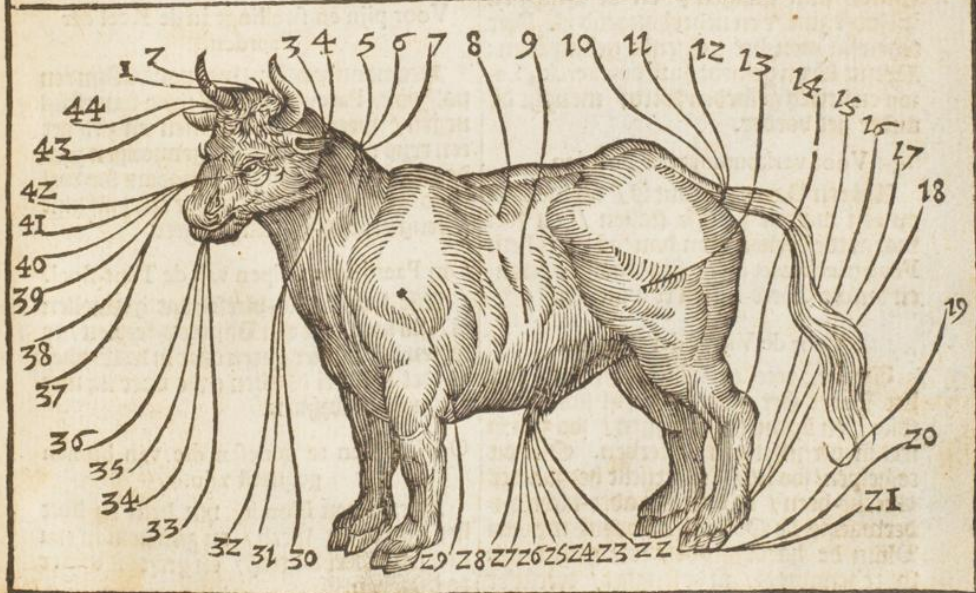
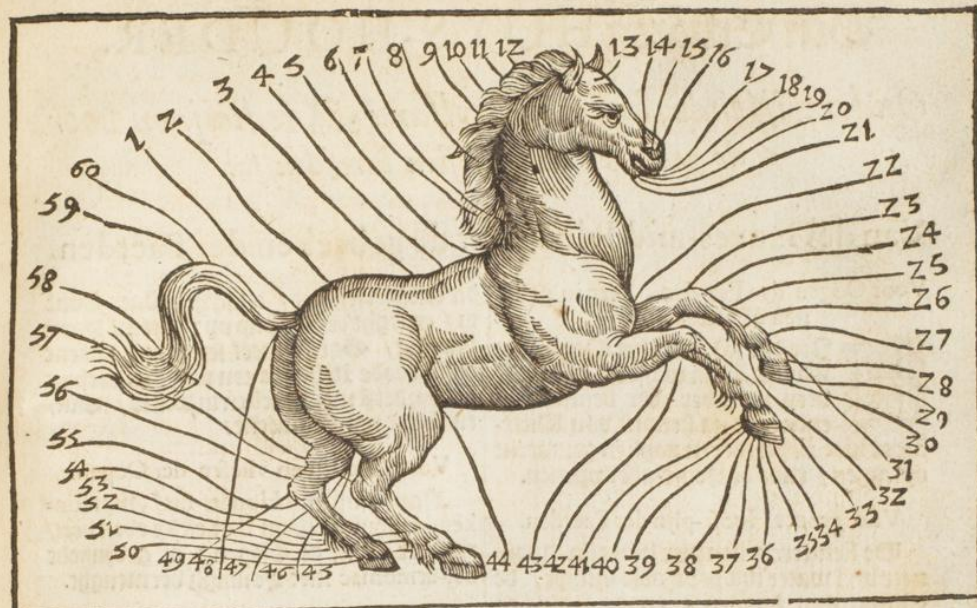
Neemt Suringh, Porseleyn, Latouw, en Weeghbree van elchs een handt vol / Scordium een halve handt vol / zaet van Citroenen een half loot / zaet van Suringh, een loot / koocht dit te samen in Garsten-water tot een pint / doet hier by Sproop van Granaten, van Lamoenen van elchs drie loot / en geeft hier dickwils van te dvincken.

Van het PAERT sijn siekten, afgetekent met
de volgende numbers.

1. S choftheit.	22. Pijn in de Wozfen	42. Geslagen zijnde.
2. Derreicht of gheslagen zijnde.	23. Quetbeenen aen de knien.	43. Malandien.
3. Longen-sucht.	24. Leefen.	44. De Wolfsinne.
4. Longen-pijn.	25. Schupfel-beenen.	45. Gezwel in de klooten.
5. Gequetste rugge.	26. Gallen.	46. Een slaghe aen 't dick van 't Been.
6. Den Schot.	27. Pleckkens.	47. Als 't Fondament 'uytbalen wil.
7. Den Maenstrangh.	28. Egel-boet.	48. Leefen achter aen 't Been.
8. Pijn in de hals.	29. Querhoeben.	49. Een loyende gat.
9. De woogginge.	30. Hinckende boet.	50. De klancker.
10. De Dijvers.	31. Querboeten.	51. Kloben aen de Beenen.
11. Schel in de ooggen.	32. Derhitheyt.	52. Ober Hoeben aen de Hoozn.
12. De Nagel in de ooggen.	33. Pijn van de Hoozn.	53. Kloben die langhs heen gaen.
13. Hooft-pijn.	34. Vernageltheit.	54. Kloben die dwers komen.
14. Snotterheyt.	35. Sekere pijn in de boet.	55. Spatten achter aen 't been.
15. Verkoutheyt van 't hooft.	36. Lossinge van de Hoozn aen de boet.	56. Krappen.
16. Vliegende Wozmen in de Neusgaten.	37. Als de Hoozn aen de boet schuynt.	57. Leefen.
17. Schuyt aen de Tand.	38. De Dyge onder aen de Hoozn van de boet.	58. Querbeenen.
18. Derwas aen 't Gehewelte.	39. De stralen.	59. Staert-beenen.
19. Quetsinge aen de Tonge.	40. De Bleepen aen de Hoozn en Vleesch.	60. Statten - staert als 't hanz nyt-valt.
20. Pijn aen de Tonge.	41. Moere-bet.	
21. Klepne Saerdekens aen de Tonge.		

Van den OS sijn siekten, afgetekent met de
navolgende numbers.

1. H oozn ghebroocken zijnde.	16. Derherdinge ende verstyvinge in 't Been.	de Blaes.
2. Hoozn vermoert zijnde.	17. Doet verstyucht.	29. Schouderblat ontfet.
3. Gezwel in den Hals.	18. Eenigh zwaer gewicht op den Doet gheballen ofte anders berklint.	30. Geheelen ingeslicht hebben de.
4. Den Hals gequetst.	19. Hoozn van den Doet ghebroeken.	31. Squinancie.
5. Hanz af-geballen aen het Hals-stuck.	20. Hoozn van den Doet ghebroeken.	32. Derwoogginge.
6. Herdigheyt in het Hals-stuck.	21. Hoozn van den Doet afvallende.	33. Gezwel in 't ghehemelts van 't Backhuys.
7. Gezwel in 't Hals stuck.	22. Bloet-loopinge.	34. Gezwel in 't Backhuys.
8. Het Vel aen de Ribben gekleest.	23. Den buylen loop.	35. Quetsinge der Tongen.
9. Pijne in de Bupck.	24. Swellinge in de Blaes.	36. Den appetijt verloren hebbende.
10. Eenigen Darm gequetst.	25. Verstoptheit in de Blaes.	37. Wolcke in d'Ooge.
11. Loopingen in den Bupck.	26. Steen in de rope van de Blaes.	38. Gezwel in d'Ooge.
12. Herdigheyt in den Bupck.	27. Steen in de Blaes selfs.	39. Witzel op d'Ooge.
13. Eersbil ontluyckt.	28. Swellinge in de rope van de Blaes.	40. Watte op d'Ooge.
14. Gebroeken Been.		41. Loopende Ooge.
15. Gezwel in 't Been.		42. Schelle in d'Ooge.
		43. Seeren aen 't Hooft.
		44. Pijne in 't Hooft.

Den Erbaren HUYS-HOUDER.

Onderwijfende, hoe men heylfame Medicijnen voor
de gebreken der Beesten bereyden fal.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Paerden.

Voor Oogen der Paerden, daer in geslagen of gesteken is.

Hier toe sal men het Oogh met warme Wijn wassen / ende met vers Voender - vet besmeeren / ende daer na krupin van Wittebroot met Wijn tot een papken gemaect opleggen / ende de Hoofst-ader openen.

Voor groote Hoofst-pijn der Paerden.

De ken-teekenen hier van zijn / wanneer veel water uyt het Hoofst druypt / de Ooren slap hangen / en de Hals en 't Hoofst zwaer en nederhangend is. Hier tegen sal men het volgende gebruycken : Neemt kleyn gesnede Juffrou-merck, Latou en versh gesneden Stro / menght dit onder het voeder.

Voor verkoutheyt der Paerden.

Als een Paert verkout is / sal men het op een warme plaetse stallen / en wel warm toe decken / en dan soo geeft hem Fenegriek-zaet onder sijn kroon te eeten / en lauwe Doete-melch te drincken.

Voor de Vijver der Paerden.

De ken-teekenen hier van zijn / dat het Paert seer zweet / ja al stontd het stille / en komen sy te leggen / soo zijn sy seer in perijckel van te sterben. Om dit te helpen / soo wijst en strijckt het Paerts kraecke-been / en doet het ader-laten onderwaerts de Ooren / en opent met een Wijn de hardigheyt / die gelijck een witte zenuwe is / in de lenghte / treckt'er

dit wit bleesch uyt / en strijckt daer Sout in / en leght'er dese pap op : Neemt Harst drie loot / Garste-meel ses loot / koockt dit in roode Wijn tot een pap / en verbint het vorders met wiecken in water / Olie / en Sout nat gemaect.

Voor schellen en vlieten der Oogen.

Neemt sap van Hondts-draf, van stinkende Gouwe, Wijn van elckx eben veel / en doet dit in de Oogen : of gebruyckt Sal-armoniac met Honingh vermenght.

Voor pijn en swellinge in de Keel der Paerden.

Neemt ouden Oly twee pont / Wijn een palf pint / Parey-bollen, Vijgen van elckx negen / weecht dit te samen en zied het een reys of twee op dooz-gezwongen zijnde / doet'er by Salpeter en Sout soo veel genoegh is / en giet hier van een half pint seffens in de Hals van 't Paert.

Om Paerden te helpen van de Tant-stoel.

Alle het Tandt-bleesch dat gezwollen is / sal men met een Wijn op-snijden / te weten drie of vier gaten daer in makende / en laet het wel bloeden ende daer na met Wijn-azijn wijzen.

Om Paerden te genesen die van binnen gequetst zijn.

Neemt een Hondt, bilt hem en doet het ingewant wech / en zied hem in een ketel met veel waters / en geest dit water te drincken.

Voor

Voor bloet-piffen.

Neemt Bloem van Tarwen-meel / en warme Soete-melck / geest dit te dyncken.

Indien het Paert niet stallen kan.

Neemt een pint Wijn / wit van tien Eperen / ghestooten Loock, geest dit te dyncken: of neemt alleen sap van roode Kool met Wijn vermengt.

Voor 't gefwollen Gemacht.

Neemt Bloem van Tarwen-meel / Wijn-moer / Derckens-reusel / menght dit te samen / en besmeert het Gemacht daer mede.

Voor een dempigh Paert.

Neemt Galiga, Gember, Kruydt-nagelen, Comijn-zaet, Venckel-zaedt van elckſ een loot / twee Eperen / Safferaen twintigh greyn / menght dit met een half pintje Wijn / giet dit in de Hals / het Hoost lange tijdt om hoogh houdende.

Voor Hoest en Kuchen der Paerden.

Neemt Fenegriek, Lijn-zaet van elckſ een vierendeel / Soet-hout, Gomme-dragant, Wieroock, Suycker, Linsen van elck twee loot / stost dit tot een grof poeper / en menght het onder het Doeder / of hoocht een handt vol hier van in water en geest het te dyncken.

Voor verlooren Eetens-luft.

Als dan sal men de Mondt met Azijn en Sout wel wasschen en schoon maken.

Voor de gequetste of seere Rugh der Paerden.

Neemt de zenuwen van een Hondt, Oester-schelpen, Hoender-dreck; dit sulst ghy te samen mengen en branden tot asche / wascht het Seer eerst met warme Azijn / en siropt 'er het gebrande poeper

op. Ende als 't Paert op den Rugh gequetst is / van de Zadel / leght het op met Werck in wit van Eperen nat gemackit / ende daer na sulst ghy met Hoender-vet besmeeren.

Voor de Krappen.

Ma dat het Hay af-geschoren is / sal men het smeeren met Mostaert en Honingh / daer na gebuyckit oude schoenen tot poeper verbyant / Koper-root soo veel genoegh is / en maecht met oude Verckens-reusel een salf / hier mede bestrijcht 's morgens en 's avonts.

Voor de Gallen.

Neemt Kaerden, Riet, en Barnde-netels, stampt dit in een Moztier en maecht het warm in een pan / en leght het heet daer op / laet dit een geheele nacht leggen / des morgens wascht het met Pisse / ende als ghy die snijden wilt / en geopent hebbende / supght door een spuyte van een Dier-pijp: al het geene in de Galle is / en smeert 'er het nabolgende in: Neemt Kappoene-vet, Honingh / en Olie van Lauwerier, gebuyckit dit tot dat het genesen is / wel toe siende / dat 'er geen water aen en kome binnen de tijdt dat het open is.

Voor gefwollen Beenen der Paerden.

Neemt oude gesouten Reusel / Dialthea-falf en Lijn-olie, maecht hier van een salf.

Voor quade Hoorns aen der Paerden Voeten.

Neemt Peck, Harst en Teer van elckſ een half pont / Tarpentijn een vierendeel ponts / dit is goet booz quade Hoozns.

Als een Paert vernagelt is.

Doet men de Nagel uyt trecken / en tot het Bloet snijden / of tot in 't Vleefsch schoon maken / en gesmolten Swavel daer in dryppen.

Van

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Ossen en Koeyen.

Voor de Kegel-tanden der Koeyen.

Als een Koe gebreek heeft aen de Kegel-tanden / datse haer zwellen / soo en kan dat Beest niet eten / dan sal men hem de Mondt open doen / en snijden hem de Kegel-tanden / die gezwollen zijn / wat af / en bestrijckse met Sout / soo vergaet dat gebreek.

! Voor Geswel aen de Koeyen of Ossen.

Daer tegen sal men die in de Soren snijden / en wijben die datse bloeden : ende soo het dan niet beteren wil / soo sal men de Staert opheffen / ende snijden daer in een vinger breec van het lijf / en men sal haer Theriakel in geven.

Voor Buyck-pijn van Ossen en Koeyen.

De ken-tekenen zijn / dat sy gaen leggen / en staen terstont weder op / en schabben met de boeten : dan sult ghy nemen dun Bier / en staen daer in een hant vol Sout / dat het schuynt / en dat schuynt sal men af doen / en gieten 't haer in de keel / tot dziemaet toe : of geeft Theriakel met Wijn te dzycken.

Voor het Hoesten en Kuchen.

Neemt Longer-kruyd, Hysoop van elcks twee handen vol / koocht dit in Water / en geeft het in / of neemt sap van Parey met Olie van Olijven.

Een ander.

Neemt groene Byvoet vier handen vol / stoot dit kleyen / en dzyckt met Water het sap uyt / dit sal men seven dagen achter een in geven.

Voor de Koorts van Ossen en Koeyen.

De ken-tekenen hier van zijn / dat het Beest niet eten wil / de oogen dzyppen

en staen hol in 't hooft : hier tegen sal men het Beest op stal setten / en onder het Gzags Wijngaerts-bladeren mengen / ende de Soren snijden datse bloeden.

Voor Bloet-pissen van Ossen en Koeyen.

Neemt Geers, Hennip-zaet, van elcks ses loot / Theriakel twee loot / koocht dit in twee pinten Wijn / en geeft het in : of neemt Weeghbre-sap met Olie van Olijven.

Voor Ossen of Koeyen die niet pissen kunnen.

Neemt Honingh / Olie en Wijn / t'samen gesoden / en dzye mogens vervolgens in gegeven.

Voor Sinckinge en Snotterigheyt.

De ken-tekenen hier van zijn / wanneer de Oogen loopen / en sy geen eet-lust en hebben / en de Soren laten hangen ; als dan wascht de Mondt met Thijm, gesoden in witte Wijn : of wijst de Mondt met Looch en Sout / en wascht die daer na met Wijn.

Voor Ossen of Koeyen die seerigh zijn tusschen de Klauwen.

Hier tegen sal men Schapen - ongel smelten / en gieten dat daer soo warm op als sy het lijden kunnen / en naepen dan daer een sap om / en men sal 't oock eens of tweemaeks daeghs wassen met Mang-pisse / en met Ceer besmeren.

Voor verborgen Sieckte der Koeyen.

Neemt Laurier-bladen, Seven-boom, Wijnruyt, Wijngaerts-bladen van elcks een handt vol / Knoshook, Parey, Wierroock van elcks een loot / koocht dit in Wijn / en geeft het te dzycken.

Voor

Voor de gebreken van de Schapen.

Voor de Hoest van de Schapen.

Geeft haer te eeten Veldt-cypres en Agrimonie een goet deel / dese krupden zijn mede goet vooz dem-pige Paerden.

Voor de Schurfttheyt der Schapen.

Neemt Moer van Olie / van Wijn / afziedsel van Lupinen, van elchs soo veel genoegh is / menght dit en bestreijct het hier mede. Hier toe dient oock het Water in holle Boeke-boomen gebonden / t welck mede de schurfttheyt van andere Beesten / als Paerden en Ossen / seer wel geneest.

Voor de Pest der Schapen.

Neemt in de Lente Salie en Malrove, ducht het sap uyt en geeft hier van de Schapen 14 dagen achter een / een goede dyonck / en sy sullen het volgende jaer van veel siekten en sterfte bevrijt zijn.

Voor de gebreken van Verckens.

Voor Klieren en Krop-sweeren der Verckens.

Geeft haer te eeten het krupdt van Veldt-violen ofte Penseen.

Voor Peste onder de Verckens.

De Swijn-herders van Dupts-landt geben hier tegen het krupdt van Gentiana, kleyn gekapt en onder haer boedsel gemenght.

Voor ongaeftheyt of gortigheyd der Verckens.

Hier tegen is seer dienstigh het krupdt Als-rancken haer te eeten gegeven. Men seyt oock dat de Verckens / die uyt een Trogh van Essen-hout gemaect / eeten / noyt ongaetsch of goztigh worden.

Voor uyt-teerende en seer magere Schapen.

Hier tegen geeft haer te eeten de byuchten of zaden van Colurea of Lombaertse Linsen, waer dooz sy bet en wel-groepent worden.

Een ander.

Neemt een handt vol Amandelen / stoot die met Wijn / en maect hier van een Melckje / en geeft dit de Schapen in; hier tegen is oock van nooden dat men haer in de Ooren snijde.

Voor Schapen die vergiftigh Kruydt gegeten hebben.

De ken-teekenen hier van zijn / dat haer de Byeck schielijck seer komt te zwellen / datse niet willen eeten / en dick-wils neerballen: hier tegen sal men haer de aderen in de bovenste Lip openen / en haer Theriacel met Menschen-pis vermenght / in-geven.

Voor onbekende sieckte der Verckens.

Dat de Verckens ongesont zijn / wert aldus onderbonden: Men treckt uyt de Neck eenige hapren / indien de selve swaer zijn / is een teekenen van gesontheyt / maer indien sy bloedigh of met etterachtige materie besmet zijn / is 't een teekenen van ongesontheyt. Als dan sal men haer eeten en drincken een dagh en nacht onthouden / en daer na Water / waer in gestootten wortelen van wilde Comcomers 24 uren gewrecht hebben / te drincken geben / en hier dooz sullen sy veel byuligheyd quijt worden. Sommige gebruyken hier tegen de wortelen van Affodillen, onder haer spijs gemenght.

Voor

Voor de gebreken van de Geyten.

Om de Geyten en alle vier-voetige ghe-
dierte lichtelijck haer Jongen te doen
werpen.

Neeint ghestooten zaet van Sefeli
van Marsilien, en geeft het haer
met warm Bier of Water te
driinken.

Om te maken dat de Geyten veel
Melck geven.

De bladeren van Klim- op ofte van
Vijf-vinger-kruydt van Geyten veel ge-
geeten/ doet de selve seer veel Melck ge-
ven.

Voor de gebreken van de Hoenders.

Voor de Snotterigheyt en de Pip.

De Hoenders verkrijgen dit meest/
wanneer sy onsyfber Water drinc-
ken/ daerom sal men letten dat
sy van schoon en klaer water versien zijn;
hier tegen sal men de Hoenders Loock in
geben/ 't welck haer een bequame re-
medie is.

Een ander.

Steeckt haer een Deer door de Neus-
gaten / en licht het harde en witte vel
van haer Tongh behendelijck af/ en geeft
haer in alle dagen een weynigh Boter
met Peper vermenght.

Een ander.

Neemt Orego, of de binnenste schozffe
van de Esfen-boom / weecht dit in water
en laet haer hier van geduurigh drincken.

Een ander.

Neemt Seven-boom, Orego en Hy-
loop, legt dit op een koole vuurs/ en
houde het hooft van de Henne ober dese
roock / en wijst de beek en neus-gaten
met Knoflook.

Voor de Buyck-loop der Hoenders.

Neemt Garsten-meel, gesmolten Was

en Wijn/ vermenght dit te samen als
Deegh/ en geeft een brock of twee booz
ander koooren/ hier van te etten; onder-
tusschen sal men haer afziedsel van Quee-
peeren drincken laten.

Om de Luysen van de Hoenders te
verdriven.

Hier door werden de Hoenders seer ma-
ger/ en gaen geduurigh quijnen/ hier
tegen sal men haer ingeben gestooten Co-
mijn en Staphisagrien-zaedt met Boter
vermenght / en haer dickwijs wasschen
met Water en Wijn/ waer in Lupinen
gesoden hebben.

Een seer expert recept voor alderhande in-
wendige gebreken der Beesten, soo wel
Paerden als Ossen- en Koeyen.

Neemt Roomse Alsem, Quendel of
wilde Thijm, Betonie, Centaury, Verc-
kens-venckel, Gentiana, Bakelaer, Hol-
wortel van elckis twee loot / Myrrhen,
Wierroock van elckis een loot / witte Peper
een half loot / stoot dit tot een sijn poepet/
en vermenght het met twee pont gesmol-
ten Honingh, en geeft hier van twee loot
op een vesp in.

De

De DISTILLEER-KONST.

Onderwijfende hoe men uyt Kruyden,
Bloemen en Zaden, Wateren en Olie sal
distilleeren.

In het oprechte gebuyck van
de Krupden / Bloemen en Za-
den / die men in sijn Hof onder-
houdt en aengueecht / te genie-
ten / kan men der selver kracht dooz
Konst merckelijck verbeteren / en uyt de
selve krachtige Wateren en Olie trecken
of distilleeren; het welke wel op verschey-
de en veelderhande manieren / en dooz
veelderlepe instrumenten geschiet / doch
sullen hier maer twee van de booznaemste
en ghemachtelijckste maniere beschrijven ;

(als zijnde het andere / het werck der
Chymisten) welke onse manieren al-
leenlijck geschieden dooz twee instrumen-
ten / als een koperen Kietel en een Kloock/
ende ghelijck een goet gereedschap / na-
men seght / de helst van den arbeydt is.
Soo sal ick tot nader kennisse der on-
kundige alhier neffens de afteekeninge
van een Distilleer-foynuys / oock be-
schrijven / hoe ende op wat manier
het selve moet gheboutwt of ghemetselt
worden.

Afteekeninge van een Distilleer-foynuys met sijn
Koel-vat en andere toe-behooren.

Het Distilleer-foynuys in sijn geheel/
ghemetselt van slechte Gouwsehe steen/
alsoo die best tegen 't branden magh.
Waer in een koperen Kietel op die selve
wijse ghemaeckt / als de Brandewijn-
branders ghebuycken tot haren Bran-

derpe gemetselt staet / waer op een Helm
gepast wordt / veeltijds van koper / doch
seer qualijck / alsoo de opwasemende dam-
pen daer in vergaderende / indien sy ee-
nige suurighejdt of scherpigheyt by haer
hebben / lichtelijck een quaden smaect/
ja selfs

In selfs benijugheyt daer upt komen na haer te trecken / weshalven de selve Helm of geheel dick vertint / of geheel van tin moet gemaecht worden / welek laetste het alderveplichst is / van de twee Deurtjens is het bovenste / een Stoockgat waer mede een pfeer Koofter moet gelijck gelept werden / om buur op te stoken. Het onderste is een lucht en Aeschgaetje / den beek van den Helm komt ober een met de Slangh / de welcke in een Koel-bat moet staen / het weick met kout water moet op-gewilt worden / om de dampen upt de Helm in de Slangh / (die om de selve reden als vooren van de Helm is geseght van tin moet wesen) te verhoelen / op dat het niet heet soude mogen komen in den Ontfanger / ende als dan bederven; Dit Foznups van op dese wijze gebouwt zijnde / komen wy tot de Distillatie / waer in twee dingen booznamentlijck staen aen te merken / als booz eerst hoe veel Waters om te distilleeren op de Kruypden moet gegooten worden / en ten tweeden hoe veel Waters van weder pont Kruypdt mach afgetrocken worden / waer in de koude en vol-sappige Kruypden van de dzooge en heete verschillen: Want de koude natte Kruypden hebben om de veelheyt d'ares saps minder Waters van noden als de heete en dzooge; by Exempel.

Giet op 12 pont Cichoreye kleyn gehacht en gekapt zijnde / 16 pondt Waters / e samen in de ketel gedaen hebbende / distilleert het met matelijck buur / de Helm op de ketel geset zijnde / ende des selfs Juncture ofte boegen met Roggen-deegh nauw toe ghestreucken hebbende / trecht daer af 8 of ten hooghsten 10 pont Waters / op welke wijze alle koude en vochtige Kruypden moeten ghedistilleert worden / als

Bornagie.
Boon-bloeyfel.
Buglossc.

Carde Benedict.
Duyve-kervcl.
Endivic.

Latouwe.
Lilien.
Nacht-schade.

Scabiofe.
Suringh en meer andere.

Doch tot de gene die heeter en dzooger van nature zijn / als volgen/

Ayeruyt.	Lavendel-bloemen.
Byvoet.	Moeder-kruydt.
Confilie de Greyn.	Majoleyp.
Hyfoop.	Poleye.
Kruyse-munt.	Roosmarijn.
Lavas.	Salie, &c.

Mach men wat meer water nemen en af-trecken / als by Exempel. Tot 12 pont Averuyt, 18 pont water / daer af-trekkende 14 pondt waters. Sommige en zijn soo nauwkeurig in 't af-wegen van de Kruypden en van 't Water niet: Maer sy berdeelen alleen haer Distilleer-ketel in vier gelijcke deelen / waer van sy een deel met de Kruypden / en twee deelen met water op bullen / de distillatie continuerende / soo lange de krachten door de reuck of smaect vermerckt werden / en de Kruypden geen perijckel van aenbanden onderwoyzen zijn. Maer op dat de krachten van de booz-verhaelde Kruypden door de distillatie te beter upt-getrocken worden / moet men in acht nemen / dat de versche en vol-sappige Kruypden / kleyn gestooten / en met haer eygen sap in plaets van water overgoten zijnde / in een koude plaetse / tot datse eenige suure of gorigheyt verkeren hebben / gestelt moeten werden; maer ober de dzooge en die heeter van naturen zijn / werdt water beterscht / daer by doende een weynigh gift van bier / op datse te eerder gooz werden en fermenteeren of giften mochten. En op dese wijze daer na in de Distilleer-ketel gedaen / werdt upt de selve de fijnste deelen of geesten / en de booznaemste krachten getrocken en vergadert. Dit booz soo veel aengael de distillatie in 't generael; doch zijn noch eenige bysondere manieren om sommige Kruypden te distilleeren.

Ma-

Maniere om Water uyt Aert-besien te maken.

Neemt 4 pont Aert-besien, deselve wat gekneust hebbende / giet daer op 4 pinten Wijn / t'samen een dagh of twee ge-weecht hebbende / doetse in de Kretel en distilleertse sachtjens / op dat de vzych niet aen en brande / ende u Water daer dooz een brandige smaect krijge / wacht u oock van al te veel af te trecken / alsoo te veel vochtighhepts verbolgen zijnde / uwe vzych in groot ghevaer soude staen van aen te branden.

Op dese wijze worden gemacckt de wateren van

Lelien van Dal.
Caneel.
Hondts-draf, &c.

Maniere om gemeen Roose-water te maken.

Neemt 1000 Probency-roosen / de welke ghy de bladers van hare knoppen afgedaen hebbende / sult in de Kretel smijten / daer op gietende 12 mengelen waters / distilleert het selve soo langh ghy bevindt het water noch reuck te hebben. Doch hier moet insonderheyt op het vuur gepast worden / alsoo de Roosen te heet ghestoockt wordende / seer licht opvliegen en den Helm van de Kretel smijten.

Nota. Wanneer dit Roose-water eerst nieuw of versch gedistilleert is / heeft het niet als een fumsche lucht over sich: Doch een maent of twee gelegen hebbende verliest den selven / en krijght als dan een seer lieflijcken en aengename reuck.

Maniere om Roose-water te maaken, sonder toe doen van water, ja oock om Roose-koecken te maken.

Neemt een timen kloock / waer van ghy de figuur hier sien meught. Als zijnde

het bovenste een timen kloock / het middelste een looden Back / het onderste een kopere Foznuys waer in het vuur ghestoockt wordt.

Neemt dan versch gepluckte Probencie-roosen / en vult den looden Back met desselvs af-gepluckte bladers / die op 't zant in 't Foznuysje staet / daer op setende den timen kloock / en onder den Back des kloocks een ledigen Flesch / op dat het water daer in dryppe. Maect dan een kleyn vuur van Houte-kolen in het Foznuysje / wel lettende dat het vuur niet te sterck en zy / want het water anders brandigh soude smaecten / ende de koecken zwart verbranden / ende ghy vergeeffsche arbejdt gedaen hebben / wanneer nu alle de vochtigheden uyt de Roosen is / 't welck ghy sien kunt met de kloock eens op te lichten / soo neemt de Roosen daer uyt / die ghy in een koeck gebacken sult binden.

Op dese maniere kunt gy uyt alle vochtige krupden / en Bloemen / Wateren distilleeren / sonder eenigh vocht daer by te doen. Wanneer maer de krupden kleyn gescherft of gestamp't zijnde / in desen loode Back worden gedaen / en op de vooz-verhaelde wijs gedistilleert.

Maniere om Roosen een heel Jaer te bewaren om te distilleeren.

Neemt versche en gabe Roosen/ pluckt de bladeren van haer knoppen/ en stroyt een wepnigh Sout op den bodem van een aerde verglaefde Pot/ daer dan op stropende een laeg van die versche afgepluchte Roosen-blaen/ en soo boozts/ laegh om laegh Sout en Roosen/ boben op weder wel boozsiende met ghenoeghsaem Sout/ en ghy sult het gantsche jaer Roosen kunnen hebben tot de distillatie.

Tweede maniere.

Wanneer den hoop der Roose-bladen te grooten beslagh maectken/ soo kunt ghy de selve wat stampen in een Moztier/ of met een Hack-mes heel kleyn hacken/ en boozts daer mede leven/ als nu de eerste maniere is geseght.

Oewijl wy in 't begin mede hebben geseght van het distilleeren upt Zaden/ soo sullen wy kortelijcks gaen verhandelen/ hoe en op wat maniere/ de Olien upt Zaden en anderen vruchten kunnen ghetrocken of gemaectt worden.

Om Olie van Venckel te maken.

Neemt Venckel-zaet dat niet te versche noch te oudt is/ 't welck ghy in een Djsel heel sijn sult stoten/ giet dan daer soo veel water op/ dat het daer in rupin so mach zwemmen/ en doet het in de kopere Ketel/ hier vooren beschreven. Eerst sacht ende daer na byp heet vuur gebende/ en ghy sult seer schoonen Olie bekomen/ drijvende op het water/ den welcken ghy door een glazen trechter moet van het water schepden/ ende tot het gebuyck bewaren.

NB. Dit water dat in de distillatie van

de Olie overkomt/ kan bequamselick booz het water dat men upt krupden distilleert gebuycktt worden/ ja is oock veel krachtiger.

Op dese wijze worden gemaectt dese navolgende Olien, als van

Anijs.	Dil.
Comija	Genever &c.

Als mede van

Alst.	Kruyfe-munt.
Confelie.	Majoraen.
Poleye.	Seven-boom.
Roosmarijn.	Wijnruyt, &c.
Salie.	

Doch moet gelet worden/ dat van dese laetste/ in plaets van zaedt/ drooge krupden mochten ghenomen worden/ ende boozts gehandelt/ als van de Olien upt Zaden is geseght. Van dese navolgende moet men om Olie te distilleeren de versche schillen nemen/ als sijn

Citroen.
Orangie-appels en Limoenen.

Oock kunnen van dese boozverhaetde Zaden en krupden met Dandewijn gdistilleert worden/ als

Anijs.	Alst.
Comijn.	Genever.

Als oock

Citroen-schellen en meer andere.

Welcke Dandewijn-wateren/ om de delicate smaect mogen soet ghemaectt werden/ daer by doende twee oncen Candy-sproop tot pder pint/ en sal goet bebonden werden.

